

Koepelnotitie

Onderzoeken Armoedebeleid

Drimmelen
Etten-Leur
Moerdijk
Roosendaal

Januari 2017

Postbus 5000
4700 KA ROOSENDAAL

www.rekenkamerwestbrabant.nl

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	1
1.1.	Introductie	1
1.2.	Doel van het onderzoek en onderzoeksvraag	1
1.3.	Onderzoeksaanpak.....	1
2.	Armoede, minima-populatie en risicogroepen	2
2.1.	Armoede en minima-populatie.....	2
3.	Vergelijking aanbod en bereik minima-regelingen.....	4
3.1.	Vergelijking aanbod minima-regelingen	4
3.2.	Vergelijking bereik regelingen	6
3.3.	Vergelijking uitgaven bijzondere bijstand	8
3.4.	Vergelijking uitgaven kwijtschelding gemeentelijke belasting.....	9
4.	Vergelijking op basis van minima-effectrapportages	11
4.1.	Inleiding	11
4.2.	Uitgangspunten en nuancering	11
4.3.	Bevindingen	12
4.4.	Conclusies met betrekking tot doeltreffendheid en doelmatigheid.....	15
5.	Verschillen en overeenkomsten in armoedebeleid en mogelijke verklaringen ..	16
6.	Best Practices	20
7.	Toekomstperspectief	22
7.1.	Introductie	22
7.2.	Macro-economische ontwikkelingen.....	22
7.3.	Trends in demografie en arbeidsmarkt West-Brabant	23
7.3.1.	Demografische ontwikkelingen: bevolkingstoename en ontgroening	24
7.3.2.	Ontwikkeling arbeidsplaatsen in verschillende sectoren.....	24
7.4.	Ontwikkelingen armoede en langdurige armoede	25
7.4.1.	Doelgroepen die risico lopen op langdurige armoede	26
7.4.2.	Effecten op minima-populatie en langdurig armen.....	26
7.5.	Ontwikkelingen in bijzondere bijstand en bestuur.....	27
7.6.	Schaal, samenwerking en autonomie.....	28
7.7.	Risico's en kansen.....	29
7.7.1.	Ontwikkelingen die effect hebben op gemeenten	29
7.7.2.	Aandachtspunten beleidsontwikkeling.....	29
Bijlage 32		
	Kengetallen en typologie Drimmelen	32
	Kengetallen en typologie Moerdijk.....	34
	Kengetallen en typologie Etten-Leur	36
	Kengetallen en typologie Roosendaal.....	38

1. Inleiding

1.1. Introductie

De Rekenkamer West Brabant heeft een onderzoek uitgevoerd naar het armoedebeleid van vier gemeenten in West-Brabant: Drimmelen, Etten-Leur, Moerdijk en Roosendaal. De economische crisis en de nieuwe verantwoordelijkheden en taken die de gemeenten in het kader van de decentralisaties en transities hebben gekregen maken het armoedebeleid een relevant thema voor onderzoek: hoe gaan gemeenten in deze nieuwe situatie om met hun armoedebeleid en aangrenzende taken?

1.2. Doel van het onderzoek en onderzoeksvraag

De overkoepelende onderzoeksvraag, die de basis is voor het onderzoek in alle onderzochte gemeenten, luidt:

"In hoeverre is het armoedebeleid bij de gemeente als doeltreffend en doelmatig aan te merken?"

Om de hoofdvraag te beantwoorden is naar verschillende aspecten van het armoedebeleid gekeken. Daarnaast is het Nibud gevraagd om een minima-effectrapportage uit te voeren, waarbij het effect van de regelingen op het inkomen van minimahuishoudens wordt vastgesteld.

Voor elk van de vier gemeenten is een afzonderlijk rapport geschreven. In deze koepelnotitie wordt ingegaan op overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende gemeenten. De minima-effect rapportages worden apart aan de gemeenten aangeboden.

1.3. Onderzoeksaanpak

In deze koepelnotitie vergelijken we de verschillende gemeenten. De basis voor deze koepelnotitie zijn de afzonderlijke rapportages van de vier gemeenten en de minima-effectrapportage van het Nibud.

De gemeenten worden vergeleken op de armoedekenmerken, het aanbod en bereik van regelingen, de uitgaven aan het beleid, de effecten van de regelingen volgens de minima-effectrapportages en een vergelijking van inhoudelijke aspecten, waarbij ook een verklaring voor overeenkomsten en verschillen in beleid wordt gegeven. Op deze manier wordt het duidelijk waar de gemeenten staan en hoe de gemeenten zich onderling verhouden.

Uit de vergelijking komen ook een aantal best practices naar voren. Deze worden in hoofdstuk 5 besproken.

Daarnaast wordt er in hoofdstuk 6 een toekomstperspectief gegeven. Hierin wordt gebruik gemaakt van een aantal bronnen die analyses en prognoses geven van een aantal ontwikkelingen en trends. Met een analyse van deze publicaties geven we ontwikkelingen weer die relevant zijn voor het armoede- en minimabeleid van de onderzochte gemeenten.

Voor een uitgebreide onderzoeksaanpak van het Rekenkameronderzoek verwijzen we naar de rapportages die voor de gemeenten zijn opgesteld. Ook worden de begrippen en definities in de inleiding van deze rapporten uitgelegd. Het onderzoek omvat de periode 2013-2015.

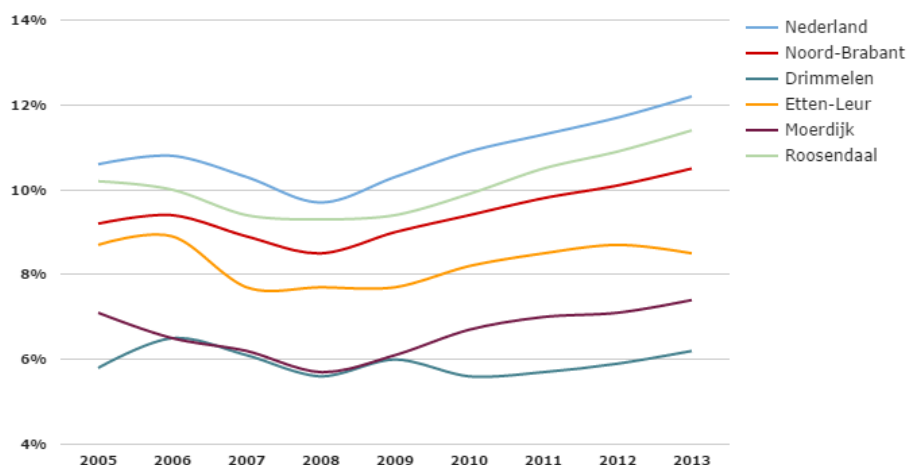
2. Armoede, minimapopulatie en risicogroepen

De eerste vergelijking van de gemeenten is op basis van armoede en demografische kengetallen. Deze gegevens geven een beeld van de context waar de gemeenten zich in bevinden en waar de gemeenten in verschillen. Voor elke gemeente wordt een typologie gemaakt, die wordt gebruikt om verschillen en overeenkomsten in beleid te duiden.

2.1. Armoede en minima-populatie

In de onderstaande figuur is het percentage huishoudens met een inkomen tot 110% van het sociaal minimum weergegeven. Alle vier gemeenten kennen minder armoede dan Nederland als geheel. De omvang van de minima-populatie is in de periode 2008 - 2013 (met uitzondering van Etten-Leur) aan het stijgen. Drimmelen en Moerdijk kennen relatief weinig armoede. Roosendaal heeft van de onderzochte gemeenten relatief en absoluut gezien de grootste minima-populatie op 110%.

Figuur 1. Percentage huishoudens tot 110% van het sociaal minimum in gemeenten Drimmelen, Etten - Leur, Moerdijk en Roosendaal vergeleken met de provincie Noord-Brabant en Nederland als geheel. Bron: CBS.

Tabel 1 op de volgende pagina geeft een overzicht van het aantal en percentage van de huishoudens dat onder 101% en 110% van het sociaal minimum valt. Etten-Leur en Roosendaal zijn de gemeenten met relatief en absoluut het grootste aantal huishoudens onder een minimuminkomen. In Roosendaal wonen relatief de meeste huishoudens met een inkomen tot 101% van het sociaal minimum. Dit is ook de groep die het meest aanspraak zal maken op regelingen binnen het armoedebeleid. Waar op 110% van het sociaal minimum het aantal huishoudens in Roosendaal nog onder het landelijk gemiddelde valt, is dit voor 101% boven het landelijk gemiddelde.

Opgemerkt wordt dat armoedesituaties ook kunnen voorkomen bij huishoudens in hogere inkomensgroepen. Schuldensituaties kunnen ontstaan door een combinatie van het 'onderwater staan' van huizen, het verlies van werk en echtscheidingen.

Tabel 1. Aantal huishoudens tot 101% en 110% van het sociaal minimum in 2012. Het relatief aantal is het percentage van de doelpopulatie (particuliere huishoudens met een inkomen die niet afhankelijk zijn van studiefinanciering). Bron: CBS.

Gemeente		101% sociaal minimum	110% sociaal minimum
Drimmelen	Absoluut aantal huishoudens	400	600
	Relatief aantal huishoudens	3,7%	5,9%
Etten-Leur	Absoluut aantal huishoudens	900	1.500
	Relatief aantal huishoudens	5,4%	8,7%
Moerdijk	Absoluut aantal huishoudens	700	1.100
	Relatief aantal huishoudens	4,3%	7,1%
Roosendaal	Absoluut aantal huishoudens	2.400	3.600
	Relatief aantal huishoudens	7,3%	10,9%
Provincie Noord-Brabant	Absoluut aantal huishoudens	67.400	104.400
	Relatief aantal huishoudens	7.7%	10.1%
Nederland	Absoluut aantal huishoudens	542.700	823.300
	Relatief aantal huishoudens	6.5%	11.7%

Tabel 2 geeft een overzicht van een aantal risicogroepen per gemeente. Met uitzondering van de ZZP'ers geldt ook hier dat in Etten-Leur en Roosendaal procentueel de risicogroepen het grootst zijn.

Tabel 2. Risicogroepen per gemeente (2012). Bron: CBS.

Risicogroepen	Drimmelen		Etten-Leur		Moerdijk		Roosendaal	
	Absoluut	Relatief	Absoluut	Relatief	Absoluut	Relatief	Absoluut	Relatief
Arbeidsongeschikten	1.080	4%	1.840	4,3%	1.350	3,7%	3.530	4,6%
Personen met een ww-uitkering	640	2,4%	1.260	3%	920	2,5%	2.330	3,0%
Bijstandsgerechtigden	160	0,6%	640	1,5%	440	1,2%	1.630	2,1%
WSW'ers	107	0,4%	317	0,8%	152	0,4%	762	1,0%
ZZP'ers	2.300	8,6%	2.400	5,7%	2.300	6,2%	3.800	4,9%

3. Vergelijking aanbod en bereik minima-regelingen

3.1. Vergelijking aanbod minima-regelingen

In de figuur hieronder is per gemeente aangegeven of zij een regeling aanbieden of niet en welke inkomensgrens daarbij gehanteerd wordt. Ter verduidelijking zijn de inkomensgrenzen ook met een kleur aangegeven (130% donkergroen, 120% = groen, 110% = blauw en 100% = geel).

Figuur 2. Vergelijking aanbod regelingen en inkomensgrenzen in de vier onderzochte gemeenten. Bron gegevens: gemeenten, bewerking CAB.

	Voorziening	Etten-Leur	Moerdijk	Drimmelen	Roosendaal
Wettelijke Regelingen	Bijzondere bijstand	120%	110%	100%	100%
	Kwijtschelding gemeentelijke belastingen	101%	101%	101%	101%
	Individuele inkomensvoet	101%	101%	101%	101%
Zorg	Collectieve zorgverzekering basispakket	120%	120%	120%	120%
	Collectieve zorgverzekering uitgebreid pakket	120%	120%	120%	120%
	Toeslag of regeling voor chronisch zieken	120% (via czv)	120% (via czv)	130%	120% (via czv)
	Huishoudelijke en persoonlijke verzorging	M *****	A/M *****	A/M *****	M *****
	Maaltijdvoorziening	120%	-	100%*	100%*
	Persoonlijke alarmering	-	120%*	100%*	100%*
	Dieetkosten	120%*	120%*	100%*	100%*
	Bewassingskosten	120%*	120%*	100%*	100%*
	Medisch noodzakelijke hulpmiddelen	120%*	120%*	100%*	100%*
School en onderwijs	Overgangsregeling vervolg onderwijs (schoolstartpakket)	120%	110% ****	120% ****	-
	Regeling schoolkosten basisschool	120%	110%	-	-
	Regeling schoolkosten voortgezet onderwijs	120%	110%	120% ****	120%
	Reiskostenvergoeding studerende voortgezet onderwijs	-	110%	-	-
	Kinderopvang / Peuterspeelzaal	120% ***	-	100%*	100%**
	Toeslag voor studerende jongeren die niet in staat zijn minimumloon te verdienen	-	-	100%	-
Participatie regelingen	Maatschappelijke participatie	120%	110%	-	-
	Gratis abonnement tijdschrift	120%	110%	-	-
Stichtingen	Stichting Leergeld	120%	110%	120%	120%
	Jeugdcultuurfonds	-	110%	-	120%
	Jeugdsportfonds	-	110%	-	-
	Stichting Paul	-	-	-	120%

- * uit bijzondere bijstand
- ** uit bijzondere bijstand bij medische of sociale indicatie
- *** reductieregeling bij medische of sociale indicatie
- **** uitgevoerd door Stichting Leergeld
- ***** A = Algemene voorziening, M = maatwerkvoorziening.

Uit de figuur blijkt dat er duidelijk verschillen zijn met betrekking tot de breedte van het aanbod en de gehanteerde inkomensgrenzen. Etten-Leur biedt de meeste inkomensondersteunende maatregelen aan, waarbij ook de hoogste inkomensgrenzen worden gehanteerd. Moerdijk biedt iets minder regelingen aan, waarbij er vaker een inkomensgrens van 110% wordt gehanteerd. Roosendaal en Drimmelen bieden een minder grote hoeveelheid regelingen aan, waarbij de inkomensgrenzen in de meeste gevallen op 100% liggen.

In alle vier de gemeenten kan men, afhankelijk van de inkomens- en vermogenssituatie, in aanmerking komen voor kwijtschelding van het rioolrecht. Ook is in alle gemeenten kwijtschelding mogelijk voor het reinigingsrecht/de afvalstoffenheffing. In de gemeente Etten-Leur is dit alleen mogelijk over het vastrecht. Dit is 180 euro per jaar, zowel voor één- als meerpersoonshuishoudens. Het resterende bedrag dient men volledig zelf te betalen. Alleen in de gemeente Drimmelen is kwijtschelding mogelijk voor de hondenbelasting; de gemeente Moerdijk heft geen hondenbelasting.

De gemeenten hebben op het gebied van zorg een gelijksoortig aanbod van inkomensondersteunende maatregelen. Specifieke zorgkosten kunnen vanuit de bijzondere bijstand vergoed worden. De grootste verschillen zitten op het gebied van onderwijs en participatie. Hier is een duidelijk onderscheid tussen het brede aanbod van Etten-Leur en Moerdijk, en het minder brede aanbod van Roosendaal en Drimmelen. Moerdijk en Etten-Leur bieden verschillende vergoedingen op het gebied van onderwijs, en Etten-Leur biedt ook een regeling voor participatie aan.

Verschillende werkwijze per gemeente van de stichting Leergeld

De stichting Leergeld is in alle vier onderzochte gemeenten actief als samenwerkingspartner in het armoedebeleid. De stichting Leergeld heeft per gemeente verschillende afspraken over inkomensgrenzen.

Roosendaal

Stichting Leergeld hanteert een eigen werkwijze en inkomensgrenzen: als de aanvraag niet uit gemeentelijke voorzieningen (bijzondere bijstand) kan worden betaald, biedt Stichting Leergeld ondersteuning aan. De hoogte van de inkomensgrens, het jaarlijkse bedrag dat aan een gezin wordt uitgekeerd en de werkwijze worden door de stichting zelf bepaald.

Moerdijk

De gemeente en Stichting Leergeld hebben in een uitvoeringsovereenkomst afspraken gemaakt over de reguliere ondersteuning en het schoolstartpakket. De inkomensgrens is hierin vastgelegd (110% van het sociaal minimum) en de stichting vergaart informatie over cliënten, die (geanonimiseerd) aan de gemeente wordt geleverd. Ook worden cliënten over andere regelingen geïnformeerd.

Etten-Leur

Stichting Leergeld hanteert een eigen werkwijze en inkomensgrenzen. De stichting hanteert ook de inkomensgrens van 120% van het sociaal minimum, zij houdt daarbij echter ook rekening met het besteedbaar inkomen. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld ook mensen met een inkomen boven 120% maar met een schuldregeling, bij hen terecht. Wanneer iemand geen gebruik kan maken van de gemeentelijke ondersteuning dan wordt gekeken of stichting Leergeld ondersteuning kan bieden.

De hoogte van de inkomensgrens, het jaarlijkse bedrag dat wordt uitgekeerd aan een gezin en de werkwijze bepaalt de stichting zelf. Stichting Leergeld legt wel verantwoording

af aan de gemeente, omdat de gemeente de stichting financiert. Stichting Leergeld en de gemeente overleggen ongeveer eenmaal per kwartaal.

De stichting en de gemeente hebben geen afspraken bij de gemeente over signaleren en doorverwijzen. Indien er andere problemen bij het gezin worden gesignaleerd, is het aan de vrijwilliger om te kiezen hoe te handelen.

Drimmelen

Stichting Leergeld hanteert een eigen werkwijze en inkomensgrenzen: als de aanvraag niet betaald kan worden uit gemeentelijke voorzieningen (bijzondere bijstand), dan kan de Stichting Leergeld ondersteuning bieden. De hoogte van de inkomensgrens, het jaarlijkse bedrag dat aan een gezin wordt uitgekeerd en de werkwijze worden door de stichting zelf bepaald. De gemeente heeft in de samenwerking daarmee beperkte sturingsmogelijkheden: de gemeente geeft subsidie aan Stichting Leergeld, die haar eigen werkwijze hanteert.

De gemeente heeft met Stichting Leergeld afgesproken dat deze naast het gebied van school, ook ondersteuning biedt op het gebied van sport en cultuur. In andere gemeenten worden deze domeinen door bijvoorbeeld het Jeugdcultuurfonds en jeugdsportfonds uitgevoerd.

3.2. Vergelijking bereik regelingen

Het bereik van de regeling is de verhouding tussen het aantal huishoudens dat daadwerkelijk gebruik maakt van de regelingen en het aantal huishoudens dat recht heeft op het gebruik van de regelingen (de minima-populatie). Het bereik is een goede indicator voor de effectiviteit van de regeling. Een groot bereik wil zeggen dat veel mensen er gebruik van maken, een laag bereik wil zeggen dat weinig mensen gebruik maken van de regeling. Een laag bereik kan duiden op een gebrek aan kennis over een regeling (waardoor mensen de regeling niet aanvragen) of een lage behoefte aan de regeling.

Omdat de voorwaarden voor elke regeling verschillend zijn, is het onduidelijk hoeveel huishoudens daadwerkelijk recht zouden hebben op de regeling. Zo is bij de kwijtschelding van belastingen naast een inkomensgrens ook een vermogensgrens van toepassing. Omdat over de combinatie van beide gegevens geen statistische informatie beschikbaar is kan de omvang van het aantal rechthebbende huishoudens niet worden berekend.

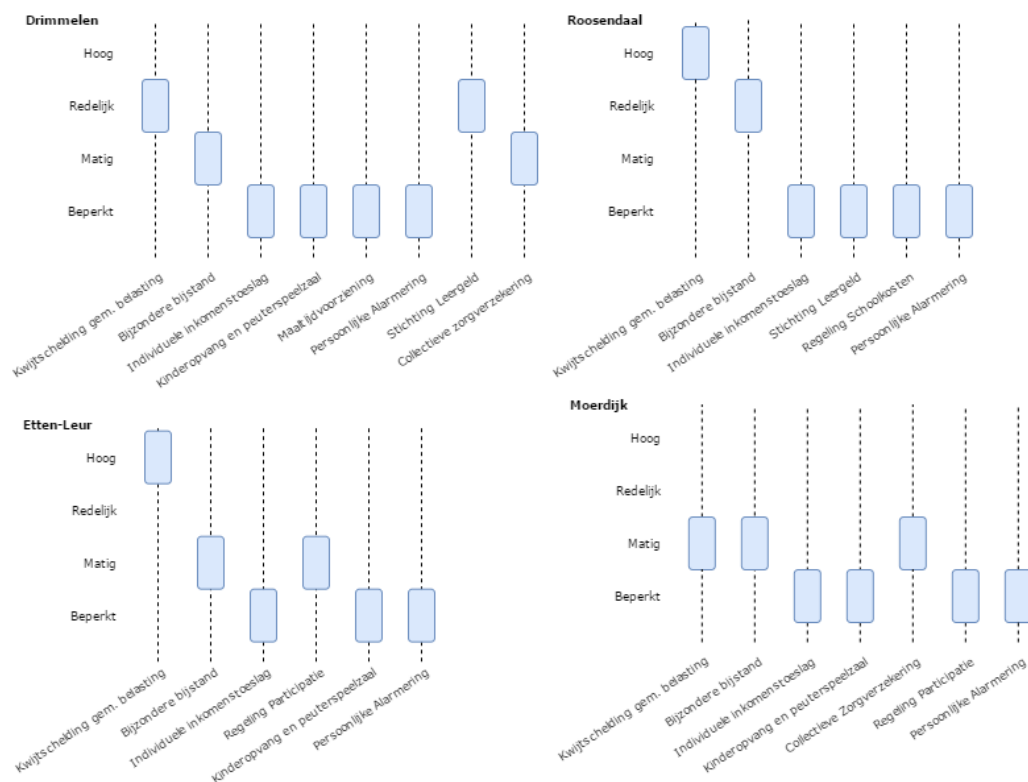
In het onderzoek is daarom het daadwerkelijk gebruik afgezet tegen het aantal minima-huishoudens dat op basis van alleen de inkomensgrenzen aanspraak op de regeling zou maken. Bij de interpretatie van de resultaten moet er daarom rekening mee gehouden worden dat hierdoor enige vertekening kan ontstaan. Zo is in de reactie in ambtelijk wederhoor vanuit de gemeente Drimmelen aangegeven dat in de gemeente ten opzichte van andere gemeenten veel ouderen wonen die in het bezit zijn van een eigen woning, en op grond daarvan niet in aanmerking komen voor kwijtschelding.

Om duidelijk te maken dat het bij (de vergelijking van) het bereik om een benadering gaat, wordt het bereik niet in exacte percentages uitgedrukt, maar in een range.

De range kan 'beperkt' zijn (gebruik is maximaal 25% vergeleken met het aantal minimahuishoudens), 'matig' (25% tot 50%), 'redelijk' (50% tot 75%) en 'hoog' (hoger dan 75%).

De begrippen hoog, redelijk, matig en beperkt zijn gebaseerd op kwantitatieve analyses. In het onderzoek is geen informatie beschikbaar over de oorzaken van niet-gebruik, zodat niet kan worden vastgesteld of en in hoeverre er objectieve redenen zijn waardoor een hoger bereik dan nu het geval is niet gerealiseerd zou kunnen worden. In het algemeen kan wel worden gesteld dat met name bij een beperkt en matig gebruik er aanleiding is om te bezien of de regeling voldoende aansluit op de behoeften van de doelgroep c.q. de regeling voldoende bekend en toegankelijk is.

Figuur 3. Bereik regelingen in vier gemeenten. Bron: CAB.

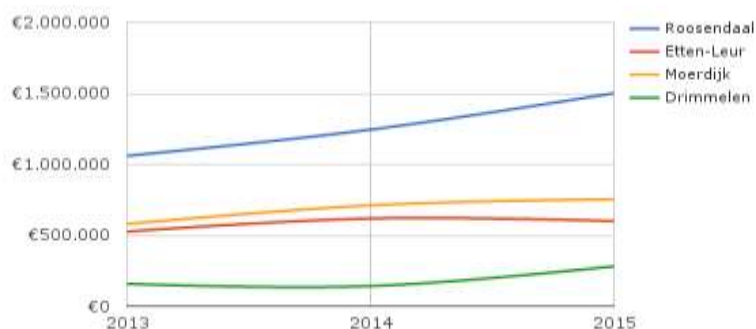

De verschillen in bereik geven niet zozeer de effectiviteit van het gemeentelijk beleid aan – is de gemeente in staat om de hele doelgroep te bereiken. Het bereik geeft voornamelijk een beeld van het aantal mensen dat de regelingen gebruikt. Wij hebben niet gecorrigeerd voor de doelgroep per regeling. Matig gebruik geeft dus aan dat er slechts weinig mensen gebruik maken van de regeling, bijvoorbeeld omdat de doelgroep voor deze regeling ook klein is (individuele inkomensvoetstoeslag).

Verschied is te zien bij regelingen die meer worden gebruikt: het bereik van kwijtschelding van gemeentelijke belastingen (die jaarlijks en vaak herhaaldelijk wordt aangevraagd en toegekend) is hoog in Roosendaal en Etten-Leur, en redelijk tot matig in Drimmelen en Moerdijk. Het bereik van de bijzondere bijstand is over het algemeen matig tot redelijk. Het bereik van de regeling 'persoonlijke alarmering' en de regeling voor kinderopvang en peuterspeelzaal is consequent laag. Deze worden jaarlijks maar enkele keren verstrekt.

3.3. Vergelijking uitgaven bijzondere bijstand

In de figuur op de volgende pagina zijn de uitgaven aan de bijzondere bijstand van de gemeenten weergegeven. Het gaat hier om kosten die het gevolg zijn van de toekenningen van bijzondere bijstand en is exclusief uitvoeringskosten.

Figuur 4. Kosten toekenningen bijzondere bijstand

De verschillen in de kosten zijn voor een deel het gevolg van het aantal toekenningen, dat sterk samenhangt met de omvang van de minima-populatie. In Roosendaal is veel vaker bijzondere bijstand verstrekt dan in Drimmelen. Opvallend is het verschil tussen Etten-Leur en Moerdijk. In Etten-Leur is bijzondere bijstand in 2015 707 keer verstrekt, in Moerdijk 396 keer, terwijl Moerdijk meer kosten maakt voor de bijzondere bijstand. Dit duidt er op dat per toekenning Moerdijk een hoger bedrag uitkeert.

De gemeenten worden onderling vergeleken door de bevolkingsomvang en het aantal minima af te zetten tegen de kosten van bijzondere bijstand in 2015.

Tabel 4. Uitgaven bijzondere bijstand per minima-huishouden en bewoner.

	* Uitgaven bijzondere bijstand 2015	Aantal huishoudens met inkomen tot 101% van sociaal minimum 2015	Aantal bewoners in de gemeente	Uitgaven per minima- huishouden 101%	Uitgaven per bewoner
Drimmelen	€ 281.727	440	26.839	€ 640	€ 10
Etten-Leur	€ 600.359	1.070	42.873	€ 561	€ 14
Moerdijk	€ 753.806	760	36.737	€ 992	€ 21
Roosendaal	€ 1.500.089	5.070	76.970	€ 296	€ 19

*Gegevens van de uitgaven zijn afkomstig van de gemeenten, het aantal huishoudens van de minimascan, het aantal bewoners van het CBS (per april 2016).

Uit de vergelijking komt naar voren dat Drimmelen per bewoner het minst besteedt aan de bijzondere bijstand. Moerdijk geeft het meeste uit per minima-huishouden en bewoner aan bijzondere bijstand. Ook dit duidt erop dat Moerdijk hogere vergoedingen van de bijzondere bijstand toekent.

Bij de gemeenten zijn grote verschillen in uitvoeringskosten gesignaleerd. Dit is mogelijk te verklaren door de berekenmethode van de uitvoeringskosten, en dat bepaalde onderdelen hier wel in zijn meegenomen en andere niet. Een eenduidige verklaring voor verschillen in uitvoeringskosten is niet te geven.

Hieronder worden de uitvoeringskosten per minima-huishouden met een inkomen tot 101% van het sociaal minimum en per bewoner uitgedrukt. Vanuit de gemeente Etten-Leuris geen opgave van de uitvoeringskosten ontvangen.

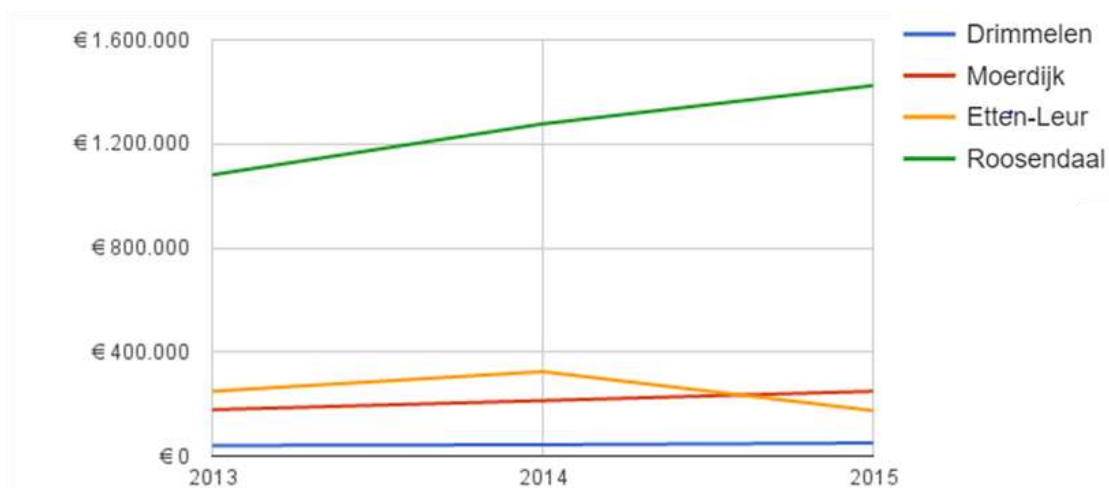
Tabel 5. Uitvoeringskosten bijzondere bijstand per minima-huishouden en bewoner.

	* Uitvoerings- kosten bijzondere bijstand 2015	Aantal huishoudens met inkomen tot 101% van sociaal minimum 2015	Aantal bewoners in de gemeente	Uitgaven per minima- huishouden 101%	Uitgaven per bewoner
Drimmelen	€ 85.329	440	26.839	€194	€3
Moerdijk	€ 52.348	760	36.737	€69	€1
Roosendaal	€ 278.601	5.070	76.970	€55	€4

*Gegevens van de uitgaven zijn afkomstig van de gemeenten, het aantal huishoudens van de minimascan, het aantal bewoners van het CBS (per april 2016).

3.4. Vergelijking uitgaven kwijtschelding gemeentelijke belasting

In figuur 6 zijn de kosten weergegeven die de gemeenten hebben gemaakt aan de kwijtschelding van de gemeentelijke belasting. Het gaat hier om kosten die direct het gevolg zijn van de verstrekking van gemeentelijke belasting en is zonder uitvoeringskosten.

Figuur 6. Uitgaven kwijtschelding gemeentelijke belastingen

Ook hier is te zien dat Etten-Leur in 2015 minder uitgeeft aan kwijtschelding van gemeentelijke belasting dan Moerdijk. In Etten-Leur is kwijtschelding van de belastingen 820 keer toegekend, terwijl dit in Moerdijk 535 keer het geval is.

In beide gemeenten kan men, afhankelijk van de inkomens- en vermogenssituatie, in aanmerking komen voor kwijtschelding van het rioolrecht. Ook is in beide gemeenten kwijtschelding mogelijk voor het reinigingsrecht/de afvalstoffenheffing. In de gemeente Etten-Leur is dit echter alleen mogelijk over het vastrecht. Dit is 180 euro per jaar, zowel voor één- als meerpersoonshuishoudens. Het resterende bedrag dient men volledig zelf te betalen.

In de tabel hieronder is duidelijk te zien dat Etten-Leur per minima-huishouden en bewoner minder uitgeeft aan de kwijtschelding van gemeentelijke belastingen.

Tabel 6. Uitgaven kwijtschelding gemeentelijke belasting per minima-huishouden en bewoner.

	* Uitgaven kwijtschelding gemeentelijke belasting 2015	Aantal huishoudens met inkomen tot 101% van sociaal minimum 2015	Aantal bewoners in de gemeente	Uitgaven per minima- huishouden 101%	Uitgaven per bewoner
Drimmelen	€ 50.082	440	26.839	€ 114	€ 2
Etten-Leur	€ 174.685	1.070	42.873	€ 163	€ 4
Moerdijk	€ 249.000	760	36.737	€ 328	€7
Roosendaal	€1.423.776	5.070	76.970	€ 281	€18

* Gegevens van de uitgaven zijn afkomstig van de gemeenten, het aantal huishoudens van de minimascan, het aantal bewoners van het CBS (per april 2016).

Roosendaal heeft een relatief hoog bereik (ongeveer 2500 toekenningen van kwijtschelding gemeentelijke belasting per 5.070 minimahuishoudens met een inkomen tot 101% van het sociaal minimum). Dit verklaart waarom de uitgaven per minimahuishouden en bewoner relatief hoog uitvallen.

4. Vergelijking op basis van minima-effectrapportages

4.1. Inleiding

Op verzoek van de Rekenkamer heeft het Nibud een minima-effect rapportage (MER) uitgevoerd. In de MER worden de effecten berekend van de landelijke en gemeentelijke regelingen op de financiële positie van een zevental typen huishoudens. Voor elk type zijn drie inkomensniveaus onderzocht: het sociaal minimum, en inkomens op 110% en 120% van het sociaal minimum. De berekening geeft inzicht in het saldo dat een huishouden overhoudt, nadat de maandelijkse lasten zijn betaald en het huishouden gebruik maakt van de minima-regelingen waar ze recht op heeft.

Op basis van door Nibud ontwikkelde normbedragen zijn per huishoudtype de kosten berekend van:

- a. Het basispakket: alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd. Deze zijn onder te verdelen in vaste lasten, reserveringsuitgaven en huishoudelijke uitgaven.
- b. Het restpakket: uitgaven bestemd voor de meer vrije bestedingen. De uitgaven in het restpakket zijn gesplitst in uitgaven voor sociale participatie en overige uitgaven.

De berekeningen zijn uitgevoerd op zeven huishoudtypen die daarmee model staan voor verschillende groepen inwoners. De bedragen die in de begrotingen zijn opgenomen zijn gemiddelden. In werkelijkheid zal de financiële situatie van de individuele huishoudens er anders uitzien. De begroting laat dus niet zien in hoeverre een individueel huishouden een sluitende begroting heeft. Wel wordt duidelijk in hoeverre een bepaald type huishouden in het algemeen een sluitende begroting heeft.

4.2. Uitgangspunten en nuancering

De minima-effectrapportages van het Nibud geven inzicht in het gezamenlijk effect van én de landelijke én de lokale inkomensondersteunende regelingen. Om meer inzicht te krijgen in het effect van alleen het lokaal minimabeleid (gemeente plus kwijtschelding waterschapshheffingen) heeft Nibud op verzoek van de Rekenkamer enkele aanvullende berekeningen gemaakt.

Om tot een voor vergelijking vatbare opzet te komen is bij de berekening van de benodigde middelen voor basis- en restpakket uitgegaan van:

- een huur die gebaseerd is op het ongewogen gemiddelde van de huren die in de minima-effectrapportages zijn opgenomen;
- een niveau van gemeentelijke belastingen op eveneens het ongewogen gemiddelde van de bedragen die hiervoor in de minima-effectrapportages zijn opgenomen (de waterschapslasten zijn naar hun aard al in alle gemeenten even hoog).

Alhoewel de verschillen beperkt zijn, komen de bedragen in de tabel hierdoor niet meer exact overeen met de bedragen die in de rapportages per gemeente zijn opgenomen.

De berekeningen zijn gemaakt met het door Nibud ontwikkelde model. Zoals ook bij de minima-effect-rapportages per gemeente is aangegeven geldt dat dit model *in zijn algemeenheid* aangeeft hoe de financiële situatie er uit ziet als de huishoudens *gebruik maken van alle regelingen* waar zij recht op hebben. In het model wordt uitgegaan van de door Nibud ontwikkelde *normbedragen voor basisbehoeften en maatschappelijke participatie*. In het model wordt *geen rekening gehouden met schulden*.

4.3. Bevindingen

De resultaten zijn samengevat in tabel 7. Achtereenvolgens zijn hierin opgenomen:

- de financiële situatie per huishoudtype indien alleen de regelingen van het Rijk van toepassing zouden zijn;
- de toevoegingen op basis van lokaal beleid (minimabeleid gemeente + kwijtschelding waterschapsheffingen)
- de financiële situatie na deze toevoegingen.

Tabel 7. Vergelijking effecten gemeentelijk beleid per huishoudtype en inkomenscategorie

Huishoudtype	Alleen Rijk	Toevoegingen lokaal beleid				Resultaat inclusief lokaal beleid			
		Drim- melen	Etten- Leur	Moer- dijk	Roosen- daal	Drim- melen	Etten- Leur	Moer- dijk	Roosen- daal
Alleenstaande									
100%	-120	101	113	107	99	-19	-7	-13	-21
110%	-89	28	41	37	27	-61 ↓	-48 ↓	-52 ↓	-62 ↓
120%	-22	20	40	37	12	-2	18	15	-10
Alleenstaande, 2 kinderen 3&5 jaar									
100%	-5	123	169	152	106	118	164	147	101
110%	-5 ↓	95	121	15	102	90 ↓	116 ↓	10 ↓	97 ↓
120%	72	38	74	-48	38	110	146	24	110
Alleenstaande, 2 kinderen 14&16 jaar									
100%	-240	138	188	156	182	-102	-52	-84	-58
110%	-209	63	114	82	108	-146 ↓	-95 ↓	-127 ↓	-101 ↓
120%	-111	40	98	29	75	-71	-13	-82	-36
Paar, 2 kinderen 3&5 jaar									
100%	-235	165	210	183	133	-70	-25	-52	-102
110%	-203	70	116	87	37	-133 ↓	-87 ↓	-116 ↓	-166 ↓
120%	-153	64	116	35	22	-89	-37	-118 ↓	-131
Paar, 2 kinderen 14&16 jaar									
100%	-453	164	230	188	210	-289	-223	-265	-243
110%	-420	67	135	91	113	-353 ↓	-285 ↓	-329 ↓	-307 ↓
120%	-370	61	135	56	98	-309	-235	-314	-272
Ouder paar zonder kinderen									
100%	33	90	115	94	88	121	146	125	119
110%	42	47	82	59	38	87 ↓	122 ↓	99 ↓	78 ↓
120%	146	47	82	59	38	-19	226	203	182

Alle bedragen hebben betrekking op de uitgaven per maand voor basispakket en restpakket (maatschappelijke participatie).

Om de resultaten te verduidelijken zijn in de tabel:

- situaties met tekorten in oranje (< € 100) en rood (> € 100)
- en situaties met overschotten in lichtgroen (< € 100) en donkergroen (> € 100) weergegeven.

Gezien het bijzondere karakter is het huishoudtype "oudere met zorgvraag" niet in dit overzicht opgenomen.

Financiële situatie na alleen regelingen Rijk

In de eerste kolom is de situatie aangegeven indien uitsluitend de regelingen van het Rijk van toepassing zouden zijn. Hieruit blijkt dat er grote verschillen zijn tussen de huishoudtypen:

- met name bij het "paar met oudere kinderen" is sprake van substantiële tekorten. Bij een inkomen op het sociaal minimum is er maandelijks een tekort van ruim € 400. Daarbij valt op dat bij toename van het inkomen tot 110% en 120% van het sociaal minimum daar slechts in zeer beperkte mate verbetering in optreedt.
- in mindere mate, maar nog steeds omvangrijk zijn er tekorten bij de huishoudtypen "alleenstaande met oudere kinderen" en het "paar met jonge kinderen".
- ook bij de "alleenstaande (jonger dan 65 jaar)" is er een tekort.
- het meest gunstig is de financiële situatie bij het "oudere paar zonder kinderen" en de "alleenstaande met 2 jongere kinderen". Deze beschikken op basis van alleen de regelingen van het Rijk over geheel of nagenoeg voldoende middelen om alle uitgaven (inclusief de uitgaven voor maatschappelijke participatie) te bekostigen.

Toevoegingen lokaal beleid

Gemiddelde toevoeging bij de vier betrokken gemeenten

Toegesplitst op de situatie bij huishoudens met een inkomen op het sociaal minimum varieert de toevoeging afgerond tussen € 95 en € 200 per maand. Op basis van het (ongewogen) gemiddelde van de vier gemeenten is de toevoeging het hoogst bij de huishoudtypen met kinderen:

- paar met oudere kinderen	€ 198
- paar met jonge kinderen	€ 173
- alleenstaande met oudere kinderen	€ 166
- alleenstaande met jongere kinderen	€ 138

De bijdrage is gemiddeld het laagst bij de alleenstaande (€ 105) en het oudere paar zonder kinderen (€ 95).

Afnemende financiële ondersteuning bij toename van het inkomen

Het past bij de aard van het armoedebeleid dat naarmate het inkomen toeneemt, de bijdragen vanuit de minimaregelingen afnemen. Gemiddeld gezien nemen de bijdragen bij een inkomen op 110% resp. 120% van het bestaansminimum af tot 56% resp. 41% van hetgeen huishoudens op het sociaal minimum ontvangen.

Invloed kwijtschelding gemeentelijke belastingen

Zoals in de inleiding werd aangegeven is in de uitgangssituatie "alleen Rijk" uitgegaan van het ongewogen gemiddelde van de gemeentelijke belastingen in de vier gemeenten. In realiteit is dit bij sommige gemeenten hoger, en bij andere lager. Met het oog hierop moet een nuancering worden gemaakt bij de verschillen zoals die in de tabel tot uitdrukking komen.

In situaties waarin het niveau van de gemeentelijke belastingen bijvoorbeeld € 10 per maand hoger ligt dan gemiddeld wordt door die gemeente ook meer kwijtgescholden. Vanuit het perspectief van alleen het armoedebeleid is dat ook een reëel onderdeel van de inzet van middelen voor het armoedebeleid; andere huishoudens in de gemeente moeten die belasting immers wel betalen, en het leidt tot een reële vermindering van inkomsten.

Vanuit een breder perspectief gezien kan echter niet gesteld worden dat bij gemeenten met een lager belastingniveau dan ook sprake zou zijn van een lagere inzet op armoedebeleid. Het lagere belastingniveau komt in generieke zin ten gunste van alle huishoudens, en daarmee ook van de huishoudens met een inkomen op minimumniveau.

Wat telt is het effect op de financiële situatie. In de tabel wordt daarom uitgegaan van deze brede benadering.

Verschillen tussen gemeenten

Toegesplitst op de huishoudens met een inkomen op het sociaal minimum is:

- bij alle huishoudtypen de toevoeging op basis van het lokaal beleid het hoogst in de gemeente Etten-Leur;
- de toevoeging bij huishoudens met oudere kinderen het laagst in de gemeente Drimmelen;
- de toevoeging bij de overige huishoudtypen het laagst in de gemeente Roosendaal.

De verschillen zijn soms beperkt, maar soms ook substantieel. Bij het paar met jonge kinderen is het verschil het grootst: € 77 per maand.

Bij toename van het inkomen tot 110% resp. 120% van het sociaal minimum neemt de omvang van de toevoegingen af. Ook hierbij zijn er verschillen tussen gemeenten. Om hier in hoofdlijnen een beeld van te geven wordt in de onderstaande tabel aangegeven tot welk percentage de toevoegingen gemiddeld afnemen bij stijging van het inkomen.

Drimmelen	Etten-Leur	Moerdijk	Roosendaal	Totaal
100%	100%	100%	100%	100%
55%	63%	46%	57%	56%
41%	56%	25%	38%	41%

Uit de tabel blijkt dat - gemiddeld over alle regelingen bezien - het recht op minimaregelingen het snelst afneemt in de gemeente Moerdijk, en het minst snel in de gemeente Etten-Leur.

Resultaat na toevoegingen lokaal beleid

Huishoudens met inkomen op sociaal minimum

Gezien de omvang van de toevoeging aan het beschikbare budget levert het lokaal minimabeleid een belangrijke bijdrage aan de financiële positie van huishoudens met een inkomen op het sociaal minimum. Met name bij het huishoudtype "paar met oudere kinderen" is het tekort dat na het Rijksbeleid overblijft echter zo groot dat ook na de toch aanzienlijke aanvulling vanuit het lokaal beleid er bij alle gemeenten een substantieel tekort resteert.

Dat geldt in mindere mate ook voor het paar met jonge kinderen en de alleenstaande met oudere kinderen.

Zoals hiervoor aangegeven was bij enkele huishoudtypen het inkomen na alleen de voorzieningen op Rijksniveau al voldoende of bijna voldoende om in de uitgaven te voorzien. Na toevoeging vanuit het gemeentelijk minimabeleid ontstaat een (soms aanzienlijk) overschot bij de huishoudtypen "ouderen zonder kinderen" en "alleenstaande ouder met jonge kinderen".

Resultaat bij toename inkomen; armoedeval

Zoals hiervoor al aangegeven past het bij de aard van het armoedebelief dat naarmate het inkomen toeneemt, de bijdragen vanuit de minima/regelingen afnemen. Een aandachtspunt daarbij is dat bij een snelle afbouw dit tot een situatie kan leiden dat het bruto inkomen weliswaar toeneemt, maar per saldo het netto besteedbaar inkomen zelfs kleiner wordt: de armoedeval.

Uit de tabel blijkt dat na toepassing van alleen de regelingen op Rijksniveau er in strikte zin niet of nauwelijks sprake is van een armoedeval. In één situatie (alleenstaande met jonge kinderen) blijft ondanks de stijging van het inkomen het netto besteedbaar bedrag op exact hetzelfde niveau. Het is echter wel zo dat ook in andere situaties de toename van het inkomen slechts in een beperkte, niet evenredige mate leidt tot een toename van het besteedbaar budget. Dat komt met name omdat in het model van Nibud er vanuit wordt gegaan dat een toename van het inkomen veelal samenhangt met het aanvaarden van werk, en daarom bij de raming van de benodigde middelen ook rekening gehouden moet worden met werkgerelateerde kosten.

Indien ook de effecten van het gemeentelijk beleid in de berekeningen worden betrokken blijkt dat bij alle gemeenten bij alle huishoudtypen een armoedeval ontstaat bij een toename van het inkomen tot 110% van het sociaal minimum. De belangrijkste oorzaak daarvan is dat op grond van wettelijke voorschriften slechts kwijtschelding van gemeentelijke belastingen en waterschapsheffingen mag worden verleend tot een inkomen dat niet hoger is dan het sociaal minimum. Indien aanvaarding van werk leidt tot een hoger inkomen vervalt daarmee in een keer het recht op kwijtschelding. De combinatie van én de werkgerelateerde kosten én het wegvallen van aanspraak op kwijtschelding van belastingen leidt er toe dat het bruto inkomen wel stijgt, maar de netto bestedingsruimte per saldo afneemt.

Het gevolg is dat in alle situaties de huishoudens met inkomen op 110% van het sociaal minimum slechter af zijn, hetgeen een toch onbedoeld effect van het minimabeleid is. Bij een verdere toename van het inkomen tot 120% van het sociaal minimum wordt het beeld iets beter. Maar ook dan blijft bij zowel het paar met oudere als met jongere kinderen het netto besteedbaar inkomen nog steeds lager dan het geweest zou zijn bij een inkomen op sociaal minimum.

4.4. Conclusies met betrekking tot doeltreffendheid en doelmatigheid

Op basis van de berekeningen moet worden vastgesteld dat de combinatie van minimaregelingen op rijks- en lokaal niveau als onvoldoende doeltreffend en doelmatig moet worden aangemerkt. Dit komt vooral omdat er beleidsmatig niet of nauwelijks sprake is van samenhang en afstemming tussen het armoedebelief op rijksniveau en het armoedebelief bij gemeenten. Het is voor gemeenten ook niet doenlijk om zelf tot zo'n afstemming te komen. Op landelijk niveau worden de regelingen veelvuldig aangepast, en om tot afstemming te komen zouden gemeenten dan steeds de nieuwe scenario's dienen door te rekenen en het eigen beleid daarop moeten aanpassen. Het gevolg is wel dat sommige huishoudens te weinig financiële ondersteuning ontvangen om in alle uitgaven voor basis- en restpakket te kunnen voorzien, terwijl bij andere huishoudtypen juist sprake is van een surplus. Voor zover er te weinig ondersteuning beschikbaar komt is het beleid niet doeltreffend; voor zover er een surplus ontstaat schiet het beleid zijn doel voorbij en is de daarmee gemoeide inzet van middelen ondoelmatig.

Een algemeen aanvaard uitgangspunt in het armoedebelief is dat armoede het best bestreden kan worden door uitstroom naar werk te bevorderen. Doordat bij toename van het inkomen tot een niveau boven het sociaal minimum het recht op met name kwijtschelding van belastingen vervalt leidt het beleid echter feitelijk tot het ontstaan van een armoedeval en daarmee juist tot een ontmoediging bij de uitstroom naar werk. Het beleid is daarom ook vanuit deze optiek niet als doeltreffend aan te merken.

5. Verschillen en overeenkomsten in armoedebeleid en mogelijke verklaringen

Typologieën gemeenten en opgave armoedebeleid

De gemeenten in West-Brabant laten zich kenmerken als gemeenten waar relatief gezien minder armoede is dan in Nederland als geheel. West-Brabant is door haar ligging en kenmerken een sterke economische regio, waar industrie een grote rol speelt (Arbeidsmarktmonitor West-Brabant, 2014). Desondanks zien we in de gemeenten de minima-populatie wel groeien; de gevolgen van de crisis zijn in de verschillende gemeenten in de onderzoeksperiode duidelijk merkbaar.

Drimmelen en Moerdijk zijn uitgestrekte plattelandsgemeenten met verschillende kernen. Etten-Leur is een middelgrote gemeente met één enkele kern. Roosendaal heeft door haar omvang en centrumfunctie meer armoede en meer verschillende risicogroepen dan de omliggende gemeenten. Deze verschillen zorgen ervoor dat de opgave van het armoedebeleid voor de gemeenten verschilt, en dat daarmee de inrichting van het armoedebeleid ook verschilt.

Vergelijking beleid- en uitvoeringsaspecten

Op basis van de bovenstaande vergelijkingen zijn een aantal verschillen en overeenkomsten tussen de onderzochte gemeenten geïdentificeerd. Deze worden op hoofdlijnen beschreven, en daaronder nog eens geduid. In de paragraaf daarna wordt een mogelijke verklaring gegeven voor de verschillen en overeenkomsten in gemeenten.

Verschillen

- *Aanbod regelingen.* Het verschilt per gemeente welke regelingen aanwezig zijn. Daarnaast zijn er verschillen tussen de inkomensgrenzen die gehanteerd worden. Etten-Leur heeft van de gemeenten het meest ruime armoedebeleid. Hier zijn de meeste beschikbare regelingen en er worden de hoogste inkomensnormen gehanteerd.
- *Samenwerkingspartners.* Voor een aantal regelingen kan een gemeente zelf de uitvoering doen of dit aan een samenwerkingspartner overlaten. Etten-Leur voert relatief veel regelingen zelf uit. Roosendaal, Moerdijk en Drimmelen laten meer regelingen door samenwerkingspartners uitvoeren.

Overeenkomsten

- *Beleidskaders.* De beleidskaders waarmee Roosendaal, Etten-Leur, Drimmelen en Moerdijk werken vertonen geen expliciete aansluiting met aangrenzende beleidsvelden. Dit heeft te maken met het feit dat deze beleidskaders opgesteld zijn voor de invoering van de Participatiewet en de samenwerking met het Werkplein. De beleidskaders zijn ambitieuzer dan de uiteindelijke uitvoering.
- *Doelgroepen.* Alle gemeenten hebben te maken met algemeen geformuleerde doelen en doelgroepen, waarbij er geen concrete resultaten worden geformuleerd. Doelen van het minima-beleid worden geformuleerd als 'een vangnet bieden', 'meedoen mogelijk maken' of 'ondersteuning voor inkomens voor minima bieden'.
- *Inzicht kosten.* Voor alle gemeenten geldt dat zij wel inzicht hebben in het totaal van kosten van het armoedebeleid, maar dat zij geen volledig inzicht hebben in de kosten van alle individuele regelingen en subsidies met zich meebrengen en hoe het geld wordt besteed. Zo worden kosten van bepaalde regelingen bij een aantal

meegenomen bij kosten voor Bijzondere Bijstand. Daarmee zijn de kosten voor de specifieke kosten van elke regeling afzonderlijk niet inzichtelijk.

- *Uitvoering Werkplein.* Het Werkplein voert voor de gemeenten Moerdijk, Roosendaal en Etten-Leur het minimabeleid uit. Voor deze gemeenten geldt dat de samenwerking en communicatie met het Werkplein nog niet optimaal is en verbeterd kan worden.

Vergelijking armoedebeleid

Het Rijk heeft een grote verantwoordelijkheid in het armoedebeleid – deze beheert landelijke regelingen en stelt kaders voor het lokale armoedebeleid. Binnen deze kaders kunnen gemeenten in maatwerkvorm speciale vormen van inkomensondersteuning bieden.

Zoals uit de vergelijkingen blijkt, verschillen de gemeenten voornamelijk in hun omvang van de minimapopulaties, de breedte van het aanbod van regelingen en (als gevolg van de breedte van het aanbod) in het effect van de regelingen op het inkomen van minima-huishoudens, zoals in de minima-effectrapportages is vastgesteld.

Alle gemeenten hebben te maken met een groei van de minima-populatie, een groei van het gebruik van de regelingen, en (met uitzondering van Etten-Leur) stijgende uitgaven aan bijzondere bijstand en kwijtschelding. Ook blijkt uit de interviews dat de gemeenten allen te maken hebben met een deel van doelpopulatie dat niet in beeld is bij de gemeente (verborgen armoede) en een doelpopulatie die weinig kennis heeft van de mogelijkheden van inkomensondersteunende maatregelen. Ook zien we dat er bij geen van de gemeenten een sterke aansluiting is met aangrenzende beleidsvelden.

Daarnaast zijn er een aantal beleidsinhoudelijke overwegingen van het minimabeleid: de integrale aanpak, intergemeentelijke samenwerking en de samenwerking met partners. Op deze punten verschillen de gemeenten wel.

Roosendaal, Etten-Leur en Moerdijk zetten in op een integrale aanpak van armoede. In het beleid van deze gemeenten wordt verwoord dat inkomensproblematiek veelal samenhangt met andere problemen, en dat het aanpakken van inkomensproblemen en samenhangende problemen noodzakelijk is voor het aanpakken van armoede. Wij zien in de praktijk nog geen integrale aanpak terug.

Het beleid van Drimmelen veronderstelt geen integrale aanpak; de gemeente spreekt van het in samenhang bekijken van de problemen, om zo adequate hulp te kunnen bieden. Niet een "totale" aanpak van de problemen is hierbij het doel, maar het gericht en samenhangend aanbieden van hulp is hierbij kern van het beleid.

Daarbij is Drimmelen ook de enige gemeente die het minimabeleid zelf uitvoert. De andere gemeenten laten het minimabeleid uitvoeren door het Werkplein. Deze beleidsvisie, het zelf beheren van de uitvoering en het kleinschalige karakter, maakt het voor de gemeente Drimmelen mogelijk om zelf de regie te houden op de uitvoering. Uit het onderzoek blijkt dan ook dat de uitvoering van Drimmelen het meest in overeenstemming is met de beleidsvisie.

Uit de gesprekken en documenten blijkt dat Moerdijk inzet op een gelijksoortige aanpak: juist door de kleinschaligheid is het mogelijk verschillende onderdelen op elkaar af te stemmen. Maar juist omdat Moerdijk de uitvoering laat doen door het Werkplein, is deze

visie minder gemakkelijk naar de praktijk te vertalen; de gemeente en het Werkplein moeten beide nog wennen aan de nieuwe situatie.

Etten-Leur en Roosendaal verschillen van de kleinere gemeenten: het Werkplein past beter bij de beleidsvisie en ervaring met deze werkwijze zorgt ervoor dat zij hun beleid beter naar de uitvoering kunnen vertalen.

Verschillen zijn er ook in de samenwerking met partners. Voor Drimmelen, Moerdijk en Roosendaal is samenwerking een belangrijk onderdeel van het beleid en uitvoering. Etten-Leur heeft er in de afgelopen jaren voor gekozen om een breed aanbod van regelingen aan te bieden; samenwerking is nog steeds een belangrijk onderdeel van het beleid, maar is minder op de voorgrond dan bij de andere gemeenten.

Mogelijke verklaringen verschillen en overeenkomsten

Het is moeilijk om definitieve verklaringen te geven over de verschillen en overeenkomsten tussen de gemeenten. We spreken daarom over mogelijke verklaringen.

We stellen vast de beleidskeuzes van de gemeenten een belangrijke factor zijn bij de verschillen tussen gemeenten. De economische situatie en hoeveelheid armen houden geen verband met verschillen in beleid. De omvang van de minima-populatie hangt niet samen met de hoeveelheid regelingen die een gemeente aanbiedt of de ruimhartigheid van het beleid. Uit paragraaf 1.4 blijkt bijvoorbeeld dat de gemeente Roosendaal procentueel en absoluut gezien het hoogste percentage huishoudens heeft dat onder het minimabeleid valt. Roosendaal biedt als gemeente de minste regelingen aan. Er zou hoogstens een omgekeerde relatie mogelijk kunnen zijn tussen de omvang van de minimapopulatie en het aanbod van regelingen: een kleinere doelgroep zorgt ervoor dat de gemeente financieel minder zwaar belast wordt bij het aanbieden van veel regelingen. Echter, de omgevingsfactoren bieden geen verklaring voor de verschillen in het armoedebeleid tussen de gemeenten.

Daarmee zijn de **beleidskeuzes** van de gemeenten de belangrijkste factor in het verklaren van de verschillen in het aanbod van de regelingen en de inkomensgrenzen die daarbij gehanteerd worden. Deze beleidskeuzes worden weer beïnvloed door de grootte van de gemeentelijke organisatie en de **financiële mogelijkheden** van de gemeente.

De **schaal** van de gemeente bepaalt in grote mate de mogelijkheden van de gemeente, grotere gemeenten hebben vaak de mogelijkheid om meer en gespecialiseerde medewerkers aan te nemen. De kleine gemeenten kiezen er daarom vaker voor om samenwerkingsrelaties aan te gaan met partners en hun diensten in te zetten in het kader van armoedebeleid. Omgekeerd verstrekt Roosendaal subsidie aan de verschillende organisaties waaraan algemene afspraken zijn gekoppeld. Het is aan de organisaties zelf om de werkwijze in te vullen. De gemeente vervult de rol van facilitator aan onafhankelijke organisaties.

De combinatie van de grotere schaal en financiële mogelijkheden in Etten-Leur hebben ertoe geleid dat de gemeente voor een ruimer beleid gekozen heeft, waarbij veel regelingen door de gemeente worden aangeboden. In Roosendaal is er voor gekozen om door een gebrek aan financiële middelen het armoedebeleid niet te hernieuwen en is er een beleid dat ingericht is op samenwerking met partners.

Wij zien bij alle gemeenten een wens om een armoedebeleid te hebben dat aansluit bij de andere beleidsterreinen en een integrale aanpak te bieden. In de uitvoering zien we nog

geen aansluiting of integrale aanpak. Als eerste moet opgemerkt worden dat een integrale aanpak moeilijk is en veel vergt van een gemeentelijke organisatie en partners. Daarnaast zien we dat het armoedebeleid op zichzelf staat en nog niet mee is gegaan met ontwikkelingen in participatie, WMO en jeugdbeleid. Ook heeft de start van het Werkplein ervoor gezorgd dat de gemeenten die daarbij zijn aangesloten in de uitvoering te maken hebben met een nieuwe situatie.

6. Best Practices

Tijdens het onderzoek zijn we verschillende beleidsonderdelen, instrumenten en interventies tegengekomen die zich op een positieve manier onderscheiden. Om te zorgen dat gemeenten van elkaar kunnen leren wordt hier een overzicht geboden van deze best practices.

Systematische opbouw beleidskader en gebruik prestatie-indicatoren

Het beleidskader van Etten-Leur kent een systematische opbouw, waarbij de beleidsvisie en de algemene beleidsdoelen worden uitgesplitst naar subdoelen, die vervolgens gekoppeld worden aan regelingen en instrumenten en doelgroepen. Op deze manier ontstaat er samenhang in beleid en is voor elk van de instrumenten duidelijk wat de beoogde doelen zijn. Bovendien worden de beleidsdoelen in het jaarverslag gekoppeld aan prestatie-indicatoren, die een beeld geven van het behalen van de doelen. Een dergelijke opbouw maakt het de Raad in enige mate mogelijk zicht te krijgen op het behalen van doelen.

Uitgaven bijzondere bijstand uitzetten

Bij het beleidskader van het armoedebeleid geeft de gemeente Drimmelen een overzicht van de uitgaven van de bijzondere bijstand. Hiermee wordt inzichtelijk aan welke posten de bijzondere bijstand wordt besteed en naar welke producten uitgekeerde bedragen toe gaan. Zo wordt bijvoorbeeld duidelijk dat een aanzienlijk deel van de kosten van bijzondere bijstand gericht is op schuldhulpverlening.

Afspraken informatieverstrekking en informeren burgers

Moerdijk heeft afspraken gemaakt met verschillende samenwerkingspartners: deze zijn verplicht om informatie te verstrekken aan burgers over het aanbod van minima-regelingen. Daarnaast zijn samenwerkingspartners verplicht om gebruik van regelingen te registreren en deze in de vorm van managementinformatie met de gemeente te delen.

Aanschrijven klantenbestand voor collectieve zorgverzekering

In 2014 heeft Etten-Leur (met behulp van verschillende klantenbestanden) minima benaderd om over te stappen naar de door de gemeente aangeboden collectieve zorgverzekering. Dit heeft volgens de gemeente en Werkplein geleid tot een toename van het gebruik van de collectieve zorgverzekering. Een dergelijke gerichte communicatie-actie heeft naar verwachting een groter effect dan algemene communicatiemiddelen.

Inzetten Jeugdcultuurfonds

Moerdijk heeft al in een vroeg stadium de samenwerking gezocht met het Jeugdcultuurfonds. Door de provincie aan te sporen het Jeugdcultuurfonds inzetbaar te maken, is het voor de gemeente mogelijk geworden om uit andere voorzieningen extra middelen voor de minimapopulatie in te zetten.

Samenwerking met Stichting Leergeld

Alle gemeenten werken samen met Stichting Leergeld, om extra middelen in te zetten voor kinderen in minimagezinnen. Drimmelen werkt nauw samen met de stichting, zodat de werkzaamheden goed aansluiten bij het pakket aan inkomensondersteunende maatregelen van de gemeente. Doordat er geen vast bedrag per kind wordt gehanteerd is er meer vrijheid om te kijken naar wat een kind in een individuele, persoonlijke situatie nodig heeft.

Verruiming collectieve zorgverzekering bij wegvallen landelijke regelingen

Sinds vorig jaar zijn landelijke regelingen ter tegemoetkoming van chronisch zieken weggevallen. De onderzochte gemeenten hebben verschillende manieren om dit wegvallen te compenseren. Alle gemeenten hebben de inkomensgrens van de collectieve zorgverzekering op 120% van het sociaal minimum.

Daarnaast hebben de gemeenten verschillende manieren om extra zorgkosten te dekken: het vergoeden van eigen bijdrage uit de bijzondere bijstand of uit het pakket van de zorgverzekering. Op deze manier worden zorgkosten voor zorgbehoevenden lager en lopen zij minder risico bij hogere ziektekosten.

Aanvullende informatie bij invullen aanvraag bijzondere bijstand

Het aanvragen van bijzondere bijstand kan door formulieren en procedures drempels opwerpen voor burgers. De gemeenten proberen deze drempel weg te nemen door ondersteuning te bieden, in de vorm van sociale raadslieden of ondersteuning door medewerkers van welzijnsinstellingen of het CJG. Omdat bij aanvragen niet wordt vermeld welke organisatie of medewerker van gemeente ondersteuning heeft geboden bij de aanvraag is ook niet vast te stellen welke organisaties bijdragen aan het wegnemen van drempels.

Tot voor kort vermeldden sociale raadslieden in Etten-Leur op aanvraagformulieren of zij ondersteuning hebben geboden bij de aanvraag. Op deze manier was er enig zicht op het effect van ondersteuning bij het aanvragen van inkomensondersteunende maatregelen. Het registreren van dergelijke informatie kan de gemeenten helpen bij het zicht krijgen op de inzet van de keten en van samenwerkingspartners.

7. Toekomstperspectief

7.1. Introductie

In dit toekomstperspectief gaan we in op een aantal verwachte trends en ontwikkelingen en de mogelijke beleidsimplicaties hiervan.

Om een beeld te geven van de verwachte ontwikkelingen wordt er gebruik gemaakt van een aantal publicaties die analyses en prognoses geven van een aantal ontwikkelingen en trends. Met een analyse van deze publicaties geven we ontwikkelingen weer die relevant zijn voor het armoede- en minimabeleid van de onderzochte gemeenten.

In paragraaf 7.2 worden macro-economische ontwikkelingen beschreven: de verwachte ontwikkeling van de Nederlandse economie en de gevolgen op werkgelegenheid en werkloosheid op korte en lange termijn. Hiervoor baseren we ons op de Macro Economische Verkenning uit 2016 van het CPB.

In 2014 heeft Etil in samenwerking met ROA en PSW een arbeidsmarktmonitor ontwikkeld en uitgevoerd voor de provincie Noord-Brabant. Hiermee wordt in paragraaf 6.3 een prognose gegeven van de arbeidsmarktsituatie van West-Brabant tot en met 2019.

In paragraaf 6.4 gaan we in op twee publicaties van het CPB en SCP uit 2015 en 2016. In deze publicaties worden de ontwikkeling van armoede en langdurige armoede in Nederland beschreven. Hiermee wordt de verwachte ontwikkeling van de minimapopulatie gegeven.

Divosa heeft in 2016 een onderzoek laten uitvoeren naar de trends in de uitgaven van de bijzondere bijstand. Deze wordt in paragraaf 6.5 beschreven. In paragraaf 6.6 wordt ingegaan op ontwikkelingen in samenwerking en de verwachte ontwikkelingen over lange termijn.

In de afsluitende paragraaf worden de verwachte effecten van trends op de onderzochte gemeenten beschreven.

7.2. Macro-economische ontwikkelingen

Het Centraal Planbureau (CPB) publiceert jaarlijks de Macro Economische Verkenning (MEV), waarin analyses en prognoses voor Nederlandse economie worden weergegeven. Hierin wordt onder andere ingegaan op de ontwikkelingen van werkloosheid en de koopkracht van huishoudens. De MEV 2016 geeft prognoses op de korte termijn, in de MEV 2014 zijn prognoses voor de lange termijn gemaakt.

Op basis van deze prognoses ontstaat het volgende beeld:

- Op korte termijn vindt er een lichte daling van de werkloosheid plaats
- De koopkracht van bijstandshuishoudens neemt op korte termijn in lichte mate toe
- Op de lange termijn is er sprake van een sterkere daling van de werkloosheid

Op korte termijn lichte daling werkloosheid

De werkloosheid daalt in 2016 licht, maar is nog wel fors hoger dan het niveau voor de crisis. Waar de werkloosheid in 2008 nog op 3,8% lag, ligt deze in 2016 (verwacht) op 6,9%. Voor de jaren hierna wordt dezelfde daling verwacht. Ondanks economisch herstel, zal op korte termijn de werkloosheid slechts licht dalen.

De stabilisatie van de werkloosheid wordt verklaard door een vertraging in de conjunctuur en het stijgende arbeidsaanbod. Bedrijven zullen eerst hun productie verhogen door gebruik te maken van rek in hun productiecapaciteit (de mensen die ze in dienst hebben en machines kunnen weer op volle toeren draaien) voordat bedrijven nieuwe personen zullen aannemen. Daarnaast groeit het arbeidsaanbod (het aantal personen dat kan werken) doordat vrouwen en ouderen meer werken. Dit zorgt ervoor dat in deze fase van economische groei de werkloosheid nog niet snel kleiner wordt.

Koopkracht van bijstandshuishoudens neemt op korte termijn in lichte mate toe

De koopkracht van huishoudens zal in 2016 toenemen met 1,4%. De stijging van koopkracht is verschillend voor andere huishoudtypen: werkenden (2%) zullen er meer op vooruitgaan dan uitkeringsgerechtigden (0,2%). Alleenverdieners zullen er met een stijging 0,8% minder op vooruitgaan dan tweeverdieners (1,9%). De koopkracht van gepensioneerden zal er 0,2% op vooruit gaan.

Op lange termijn sterkere daling werkloosheid

De MEV uit 2014 doet voorspellingen over de ontwikkelingen van werkgelegenheid en werkloosheid op lange termijn. Op de lange termijn wordt een sterkere daling van de werkloosheid verwacht. De aantrekkende economie zal ertoe leiden dat de werkgelegenheid toeneemt en bedrijven personen gaan aannemen. Dit zal leiden tot minder armen. De werkloosheid zal van 6,9% in 2016 bij een gematigd economisch herstel afnemen tot 4,25% in 2023. Op de lange termijn heeft het economisch herstel een positief effect op de werkgelegenheid en werkloosheid.

Het hebben van werk is een belangrijke voorwaarde om een inkomen te krijgen dat hoger is dan de armoedegrens. Doordat op termijn meer personen een inkomen uit werk zullen genieten, is het te verwachten dat de minima-populatie zal afnemen. Deze ontwikkeling zal volgens het CPB op de middellange termijn plaatsvinden.

7.3. Trends in demografie en arbeidsmarkt West-Brabant

Om een specifiek beeld te krijgen van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, werkgelegenheid en werkloosheid in West Brabant maken we gebruik van gegevens van de Arbeidsmarktmonitor van Noord Brabant (2014). Deze rapportage is opgesteld door E'til, ROA, Panteia en PSW en vertaalt voorspellingen uit de macro-economische verkenning uit 2014 van het CPB naar de demografische en arbeidsmarktsituatie van West Brabant. Op deze manier worden prognoses over de werkgelegenheid in verschillende economische sectoren gemaakt.

De belangrijkste prognoses voor de arbeidsmarkt van West Brabant zijn:

- tot aan 2020 zal West Brabant vergrijzen en ontgroenen (er zullen relatief meer ouderen en minder jongeren zijn)
- in de sectoren industrie, landbouw, en onroerend goed zal tot aan 2019 het aantal arbeidsplaatsen in West-Brabant afnemen
- in de sectoren handel, bouw, zakelijke dienstverlening zal tot 2019 het aantal arbeidsplaatsen toenemen of stabiel zijn.

7.3.1. Demografische ontwikkelingen: bevolkingstoename en ontgroening

Prognoses van de demografische ontwikkeling van West-Brabant geven aan dat de bevolking in de regio tot aan 2020 met 1.660 personen per jaar zal toenemen. De bevolking zal daarbij ontgroenen: het aantal personen van 65 jaar en ouder zal toenemen, en het aantal personen tot 20 jaar zal licht afnemen. Waar in 2014 nog 31% van de bevolking ouder is dan 65, zal dit in 2020 37% zijn. Hiermee zal West-Brabant vergeleken met andere regio's in Noord Brabant het grootste deel van personen van 65 jaar of ouder krijgen (nb: door de verwachte stijging van de AOW-leeftijd zal de groep aangemerkt als ouderen ook veranderen naar 67 jaar of hoger).

In West-Brabant is de arbeidsparticipatie van personen van 55 tot 65 jaar (58,1%) relatief laag ten opzichte van Nederland (Arbeidsmarktmonitor Noord-Brabant, p. 22). Ouderen met een leeftijd tussen 55 en 65 vormen daarmee een groep waarbij zowel risico's als mogelijkheden liggen. Aan de ene kant kan een aantrekkende economie ervoor zorgen dat deze groep meer aan het werk gaat. Aan de andere kant is een lage participatiegraad onder deze groep juist problematisch - mocht deze groep groter worden, zonder dat de participatiegraad toeneemt, dan zal het aantal armen in deze leeftijdscategorie ook stijgen.

7.3.2. Ontwikkeling arbeidsplaatsen in verschillende sectoren

In de onderstaande tabel staat een overzicht van de verschillende sectoren en het aantal arbeidsplaatsen. Er wordt een prognose gegeven van de verwachte groei van het aantal arbeidsplaatsen in de periode 2016-2019.

Tabel 6. Overzicht aantal vestigingen en aantal arbeidsplaatsen per sector en ontwikkeling arbeidsplaatsen in West-Brabant. Bron: Arbeidsmarkt Noord-Brabant 2014, bewerking CAB Groningen.

Sector	Aantal vestigingen in 2013	Aandeel van sector in 2013	Aantal arbeidsplaatsen per sector in 2013	Gemiddelde verwachte ontwikkeling arbeidsplaatsen per jaar in periode 2016-2019
Landbouw, bosbouw en visserij	3.099	5,7%	10.462	-2,7%
Voedings- en genotmiddelenindustrie	244	0,4%	8.069	-1,6%
Chemische industrie	258	0,5%	10.052	-0,6%
Metaalindustrie	1.152	2,1%	14.053	-0,7%
Overige industrie	1.152	2,1%	11.341	-1,8%
Energie	121	0,2%	3.104	-0,7%
Bouwnijverheid	5.687	10,5%	18.264	1,7%
Detailhandel	6.578	12,1%	38.795	0,2%
Groothandel	3.889	7,2%	23.470	0,8%
Vervoer en opslag	1.687	3,1%	20.781	1,0%
Horeca	1.663	3,1%	12.051	0,3%
Informatie en communicatie	2.366	4,4%	5.921	0,5%
Financiële dienstverlening en onroerend goed	1.106	2,0%	7.506	-1,2%
Specialistische zakelijke dienstverlening	9.808	18,1%	24.496	0,7%
Verhuur en overige zakelijke dienstverlening	2.334	4,3%	15.864	1,7%
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	108	0,2%	15.608	-1,1%
Onderwijs	2.431	4,5%	18.944	-0,3%
Zorg	3.433	6,3%	37.286	0,7%
Welzijn	1.411	2,6%	12.052	0,4%
Overige dienstverlening	5.751	10,6%	12.322	0,3%
Totaal	54.278	100,0%	320.441	0,2%

De ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen is voor de verschillende gemeenten gunstig. In de periode 2016-2019 wordt verwacht dat voor de sectoren handel, zakelijke dienstverlening, vervoer en zorg het aantal arbeidsplaatsen in lichte mate zal toenemen. Deze sectoren zijn hierboven in het groen weergegeven. Deze sectoren leveren in alle vier gemeenten tussen de 50% en 60% van de arbeidsplaatsen.

Het aantal arbeidsplaatsen in de industriële sector en landbouw zal wel afnemen - in de tabel in het rode vlak weergegeven. In Moerdijk en Etten-Leur, waar respectievelijk 25% en 21% van de arbeidsplaatsen zich in de industrie bevindt, wordt een afname van ongeveer 1% verwacht. In Drimmelen verschaft de landbouwsector relatief veel arbeidsplaatsen, namelijk 11,3%. Het aantal arbeidsplaatsen in deze sector zal afnemen met 2,7%. Er wordt hierbij wel opgemerkt dat er veel pendel is tussen gemeenten, en een afname of toename in het aantal arbeidsplaatsen niet direct zal samenhangen met een afname of toename van werkloosheid in de gemeente. Desondanks kunnen de gemeenten wel rekening houden met verwachte stijging of daling van arbeidsplaatsen in de sectoren.

7.4. Ontwikkelingen armoede en langdurige armoede

Om de ontwikkelingen op het gebied van armoede en langdurige armoede weer te geven, beroepen we ons op twee publicaties van het SCP en CPB. De publicatie 'Een lang tekort: Langdurige armoede in Nederland' van het Sociaal Cultureel Planbureau beziet de ontwikkeling van langdurige armoede in Nederland in de afgelopen 20 jaar. In de publicatie 'Armoede en sociale uitsluiting 2015' doet het CBS verslag van recente ontwikkelingen op het gebied van armoede en levensomstandigheden in Nederland en zijn ramingen gemaakt voor de ontwikkeling van de armoede in 2016. Deze publicaties doen ook enkele uitspraken over de effecten van deze ontwikkelingen op de toekomst.

Het beeld wat uit de twee rapportages ontstaat is:

- Het risico op armoede zal op korte termijn dalen; het aantal huishoudens dat arm is zal hiermee ook afnemen
- Met deze afname zal de minima-populatie zal veranderen: het aandeel langdurig armen neemt verhoudingsgewijs toe.
- Specifieke doelgroepen hebben een verhoogd risico op langdurige armoede.

Het risico op armoede daalt op korte termijn

Het CPB stelt dat er na de crisis een plafond is bereikt: het risico op armoede bij huishoudens is in 2014 licht gestegen (naar 10.4% van de huishoudens), en er wordt een lichte daling verwacht voor 2016 (naar 10% van de huishoudens). Dit houdt in dat het aantal personen dat in armoede leeft, en dus het aantal minima in 2016 zal afnemen. Op basis van deze ontwikkeling, en de voorziene periode van economisch herstel is het te verwachten dat deze trend zal doorzetten.

Het aandeel langdurig armen neemt verhoudingsgewijs toe

Ondanks de afname van het aantal huishoudens dat een risico heeft op armoede, neemt het aandeel huishoudens waar sprake is van langdurige armoede verhoudingsgewijs toe. In 2014 is het aantal huishoudens dat langdurig arm is (4 jaar lang met een inkomen onder het sociaal minimum) met 10% gestegen ten opzichte van 2013. Deze trend zal zich doorzetten.

De digitale publicatie 'Armoede in kaart' van het SCP¹ wijst ook op de toename van langdurig armen in de afgelopen jaren, terwijl het totaal aantal armen stagneert. Deze ontwikkelingen hebben tot gevolg dat het aandeel langdurig armen in de minimapopulatie verhoudingsgewijs groter gaat worden.

7.4.1. Doelgroepen die risico lopen op langdurige armoede

Volgens het CPB (p. 32) zijn er een aantal groepen die de komende jaren extra risico lopen op langdurige armoede. Ten eerste zijn dit de 'traditionele' kwetsbare groepen:

- niet westerse huishoudens met kinderen,
- eenoudergezinnen met minderjarige kinderen,
- alleenstaanden onder de AOW-leeftijd hebben een hoog risico op langdurige armoede.
- jongeren zonder startkwalificatie of een diploma op mbo-2 niveau

Ten tweede wordt verwacht dat het aandeel **werkenden** in de armoede steeds groter wordt. Het gaat hierbij niet alleen om werknemers in loondienst maar ook om zzp'ers en kleine ondernemers. Volgens het CPB stijgt het aandeel werkenden in de langdurige armoede. De helft van de groep langdurig armen is werkende.

Ook zijn er steeds meer **kinderen** die opgroeien in een gezin met een langdurig laag inkomen. In 2014 is de groep kinderen die opgroeien in armoede in Nederland gestegen met 14%, naar 131 duizend kinderen. De helft van deze kinderen groeit op in een bijstandsgezin.

Voor **arme gepensioneerden** geldt dat zij mogelijk de rest van hun leven arm zijn: het gebrek aan (aanvullend) pensioen en zorgkosten zorgen voor een laag inkomen en terugkeer naar de arbeidsmarkt is geen optie. Over het algemeen geldt wel dat onder 65-plussers het aandeel met een laag inkomen het laagst is. Dit komt doordat de meeste ouderen naast de AOW een aanvullend (pensioen)inkomen hebben en de koopkracht van ouderen met AOW de afgelopen 15 jaar gestegen is. (p. 34, CBS, 2015). Het gaat dus om een zeer specifieke groep binnen de doelgroep.

7.4.2. Effecten op minima-populatie en langdurig armen

Door het aantrekken van de economie zal op termijn de werkgelegenheid toenemen. Het risico op armoede neemt daarmee af, wat zal betekenen dat de minimapopulatie kleiner wordt. Tegelijkertijd is het risico op langdurige armoede in mindere mate aan het afnemen. Dit heeft als gevolg dat het aantal langdurig armen in de minimapopulatie verhoudingsgewijs zal toenemen. Volgens de ramingen zal de helft van de minimapopulatie bestaan uit langdurig armen.

Daarnaast zullen er steeds meer werkenden zijn die tot de groep langdurig arm behoren. Door een toenemende flexibilisering van de arbeidsmarkt is het hebben van werk geen garantie op een hoog inkomen. Het Nibud wijst in de minima-effectrapportages op de armoedeval bij werkaanvaarding, doordat werken extra kosten met zich mee brengt. Het hebben van werk zal in mindere mate een garantie zijn voor een hoog inkomen.

¹ http://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2016/verwachte_armoede_in_2015-2017/

Momenteel heeft de helft van de minima-populatie in Nederland een bijstandsuitkering. Gemeenten hebben relatief veel zicht op deze groep. Arme *werkenden* behoren tot de groep 'verborgen armoede', waar de gemeente geen zicht op heeft. Met de verschuiving binnen de groep langdurig armen, waarbij een groter aandeel werkend is, zal de gemeente ook minder zicht krijgen op de groep langdurig armen.

7.5. Ontwikkelingen in bijzondere bijstand en bestuur

Divosa heeft in de 'Divosa monitor factsheet: Financiën bijzondere bijstand' een analyse gemaakt van de ontwikkelingen in de kosten van de bijzondere bijstand. Op basis hiervan maakt Divosa een prognose van de toekomstige ontwikkelingen van de kosten voor bijzondere bijstand.

Belangrijkste trends zijn:

- de kosten voor de bijzondere bijstand zullen verder toenemen door een toenemend gebruik onder alle kostenposten, de instroom van statushouders en toenemende kosten van beschermingsbewind
- op de lange termijn zullen gemeenten verder decentraliseren en zal sociaal beleid samenvallen met economisch beleid op regionaal niveau.

De kosten van de bijzondere bijstand zullen verder toenemen

In de "Divosa Monitor Factsheet: Financiën bijzondere bijstand" gaat Divosa in op de verwachte groeiende uitgaven van gemeenten aan bijzondere bijstand. Het gebruik van de bijzondere bijstand zal de komende jaren toenemen, waarbij kosten voor bijzondere bijstand ook toenemen. De belangrijkste veroorzakers van het stijgen kosten zijn:

- het groeiende gebruik van de bijzondere bijstand (er zijn geen kostenposten die dalen),
- het groeiende aantal personen onder bewindvoering (en wiens bewindvoering wordt bekostigd uit de bijzondere bijstand)
- het toenemende aantal statushouders.

Divosa heeft in samenspraak met een aantal gemeenten een overzicht gemaakt van de tien belangrijkste trends en ontwikkelingen die veranderingen in uitgaven over de tijd kunnen verklaren. In volgorde van financiële impact zijn dit (p. 16):

Trend	Gevolg uitgaven bijzondere bijstand
1 Beschermingsbewind	Stijgende uitgaven
2 Groei statushouders	Stijgende uitgaven
3 Veranderingen woningmarkt	Stijgende uitgaven
4 Wanbetalers in de zorg	Stijgende uitgaven
5 Rechtsbijstand	Stijgende uitgaven
6 Wet taaleis en gebruik computer	Stijgende uitgaven
7 Jongeren: studietoelage en bijstand voor levensonderhoud < 21 jaar	Onduidelijk
8 Meer mensen een langdurig laag inkomen	Stijgende uitgaven
9 Hogere uitvoeringskosten door meer maatwerk en integrale aanpak	Stijgende uitgaven
10 Maatwerkvoorziening voor chronisch zieken en gehandicapten	Onduidelijk

Tabel 7. Overzicht belangrijkste trends en ontwikkelingen. Bron: Divosa

Ook beslissingen van de Rijksoverheid doen het beroep op de bijzondere bijstand stijgen. Doordat de bijstand te laag is om mee rond te komen, door veranderde wetgeving en door de decentralisaties worden de kosten die gemeenten moeten maken steeds hoger.

Risico's en mogelijkheden

Hoewel we bij de onderzochte gemeenten geen grote tekorten in het budget hebben geïdentificeerd, zien wij wel dat de gemeenten allen een groter budget inramen en meer uit zijn gaan geven aan de bijzondere bijstand. Op basis hiervan en het rapport van Divosa is het aannemelijk dat de uitgaven aan bijzondere bijstand blijvend zullen toenemen.

Risico is dat door het open einde karakter van de bijzondere bijstand de kosten moeilijk te beheersen zullen worden voor gemeenten. Gemeenten kunnen relatief weinig sturen op de bijzondere bijstand. Specifieke risico's liggen bij statushouders en beschermingsbewind van schuldenaren, die de kosten voor bijzondere bijstand zullen opdrijven.

7.6. Schaal, samenwerking en autonomie

Decentralisaties en regionalisering zullen naar verwachting doorzetten

Uit de onderzoeken komt naar voren dat de gemeenten een aanzienlijk deel van hun minima-beleid laten uitvoeren door samenwerkingspartners en instellingen die op regionaal niveau opereren. Regionale welzijnsinstellingen zijn belangrijke partners en de intergemeentelijke sociale dienst voert het beleid van drie van de onderzochte gemeenten uit.

Er zijn verschillende redenen voor samenwerking. Een kleine gemeente kan door een gebrek aan capaciteit moeilijk alle regelingen en diensten zelf uitvoeren. Gemeente Drimmelen geeft bijvoorbeeld aan daarom de samenwerking met partners aan te willen gaan. In het geval van het Werkplein wordt verondersteld dat de schaal van een intergemeentelijke samenwerking efficiency-voordelen met zich meebrengt. Roosendaal faciliteert organisaties die dicht bij de burger staan. Het is nu al te merken dat gemeenten om verschillende redenen de samenwerking zoeken met instellingen op grotere schaal en op regionaal niveau.

Samenwerking roept verschillende beleidsvraagstukken op. Er kan een spanning ontstaan tussen de veronderstelde efficiency en schaalvoordelen van een samenwerkingsverband aan de ene kant, en de autonomie van de afzonderlijke gemeenten aan de andere kant. Hierbij is het de vraag hoeveel gemeenten uit handen geven en over welke aspecten van beleid en uitvoering zij sturing en controle kunnen uitvoeren.

Hoogleraar Theorie van de zorg Peter van Lieshout stelt (Binnenlands Bestuur week 32 2016) dat de trend van decentralisaties en schaalvergroting zich in de komende jaren zal doorzetten. In de eerste plaats zijn veel instellingen op het gebied van zorg, onderwijs en huisvesting door schaalvoordelen al operationeel op regioniveau. Sturing, coördinatie en controle door gemeenten zal ervoor zorgen dat ook gemeenten op hoger niveau zullen gaan opereren. Daarnaast verwacht Van Lieshout dat sociaal beleid (nu nog op gemeentelijk niveau) gaat samenvallen met economisch beleid (op regionaal niveau). Ook hier zullen schaalvoordelen en een roep om sturing en controle op regionaal niveau ervoor zorgen dat gemeenten in omvang zullen groeien.

7.7. Risico's en kansen

7.7.1. Ontwikkelingen die effect hebben op gemeenten

Als eerste is er sprake van een aantal algemene ontwikkelingen, die voor alle gemeenten een effect zullen hebben op de armoede en minimapopulatie.

- De werkgelegenheid op korte termijn neemt niet toe, op middellange termijn wel
- Met het aantrekken van de economie wordt het risico op armoede kleiner. De minimapopulatie zal naar verwachting afnemen.
- Verhoudingsgewijs zal het aandeel langdurig armen groter worden.
- De kosten van de bijzondere bijstand zullen toenemen
- Er is sprake van vergrijzing
- Gemeenten zullen op de lange termijn meer decentraliseren en op regionaal niveau gaan opereren.
- Economisch beleid en sociaal beleid gaan steeds meer samenhangen.

Het is belangrijk op te merken dat deze ontwikkelingen gevolgen hebben op factoren waren gemeenten geen of weinig invloed op kunnen uitoefenen, en daarmee vooral gevolgen hebben op de Rijksoverheid en Rijksbeleid.

De veranderingen in demografie en armoede zijn factoren waar de gemeente geen invloed op kan uitoefenen. De toename van kosten van de bijzondere bijstand is enigszins te beheersen door bijvoorbeeld strengere voorwaarden te stellen, maar in principe maakt het open einde karakter van de bijzondere bijstand het moeilijk om hier op te sturen. Gemeenten kunnen dus hoogstens deze factoren meenemen in het maken van beleidskeuzes.

7.7.2. Aandachtspunten beleidsontwikkeling

Het is zeer moeilijk te voorspellen hoe de hierboven beschreven trends en ontwikkelingen effect zullen hebben op het niveau van de individuele gemeenten. Toch zullen we proberen aan de hand van de belangrijkste karakteristieken van de gemeenten een richting te geven aan de mogelijke effecten.

Verwachte ontwikkelingen van het aantal arbeidsplaatsen in de sectoren gunstig

De ontwikkelingen van het aantal arbeidsplaatsen is voor alle gemeenten gunstig. In de periode 2016-2019 zal voor de sectoren handel, zakelijke dienstverlening, vervoer en zorg het aantal arbeidsplaatsen in lichte mate toenemen. Deze sectoren leveren in alle vier gemeenten tussen de 50% en 60% van de arbeidsplaatsen. De verwachting is dan ook dat er meer mensen uit die gemeenten een baan zullen vinden en daarmee een verbetering van hun inkomen zullen krijgen, waardoor het aantal mensen met een inkomen onder de armoedegrens zal dalen.

Het aantal arbeidsplaatsen in de industriële sector en landbouw zal wel afnemen. In Moerdijk en Etten-Leur, waar respectievelijk 25% en 21% van de werkgelegenheid door de industrie wordt verschaft, wordt een afname van ongeveer 1% verwacht. In Drimmelen verschaft de landbouwsector relatief veel arbeidsplaatsen, namelijk 11,3%. Het aantal arbeidsplaatsen in deze sector zal afnemen met 2,7%. Deze effecten zullen dus naar verwachting een iets kleinere verbetering van de werkgelegenheid in de gemeente betekenen en daarmee ook een minder grote daling van de armoede.

Veranderende doelpopulatie: minder armoede, maar meer langdurige armoede

Het risico op armoede neemt dus af, daardoor zal het totaal aantal mensen dat onder de armoede grens leeft afnemen. Tegelijkertijd zal het aandeel langdurig armen in de minima-populatie naar verhouding steeds groter worden. Dit zal consequenties hebben voor het armoedebeleid, omdat voor langdurig armen een ander instrumentarium nodig is, maar ook omdat er minder en een andere dynamiek in het bestand zit.

Roosendaal heeft de meeste risicogroepen: jongeren zonder startkwalificatie of diploma op mbo-2 niveau, alleenstaanden en niet-westerse allochtonen met kinderen lopen extra risico op langdurige armoede.

In Moerdijk, Drimmelen en Etten-Leur zijn deze doelgroepen naar verhouding minder groot. In deze gemeenten zijn meer ouderen en werkenden, die een minder groot risico hebben op langdurige armoede.

Onder de jongeren hebben met name de jongeren zonder startkwalificatie of een diploma op mbo-2 niveau een groter risico op armoede. Het aantal langdurige werklozen in West-Brabant in 2013 is het grootst onder deze groep (uit: Arbeidsmarktmonitor Noord-Brabant 2014, p. 53). Extra aandacht voor deze groep lijkt dan ook gerechtvaardigd.

De verwachting van CBS en SCP is dat ook een baan alleen niet in alle omstandigheden voldoende garantie geeft om aan armoede te ontsnappen. Het aantal werkende armen zal stijgen. Bovendien past hier een relativisering van de ontwikkeling die wij hebben geschetst van het aantal banen, door de flexibilisering van de arbeidsmarkt zal een deel van de nieuwe werkgelegenheid bestaan uit kleine en laag betaalde banen. Ook met een baan zal een deel van de mensen niet aan de armoede kunnen ontsnappen. Een extra complicatie is dat deze mensen niet goed in beeld zijn bij de gemeente. Het grootste deel van de mensen die onder de armoedegrens leven heeft een bijstandsuitkering. Zij zijn daarom wel goed in beeld bij de gemeente. Gemeenten dienen dus rekening te houden met een minima-populatie die moeilijker te bereiken en moeilijker uit de armoede te halen is.

Kosten bijzondere bijstand stijgen

Divosa verwacht dat de kosten voor de bijzondere bijstand verder zullen toenemen. In de rapportages voor de vier gemeenten is nu al vastgesteld dat kosten voor bijzondere bijstand stijgen. Er dient daarom rekening gehouden te worden met een verdere toename voor de kosten. Stijging van de kosten door vergoeding voor statushouders en bewindvoering zal gemeenten voor keuzes doen staan hoe met deze specifieke onderdelen om te gaan. Daarnaast zullen kosten door een algeheel toenemend gebruik van de bijzondere bijstand toenemen.

Meer intergemeentelijke en bovengemeentelijke samenwerking

Een verdergaande decentralisering en regionalisering stelt gemeenten voor beleidskeuzes: zij zullen op langere termijn zelf niet meer in staat zijn effectief beleid te maken en uit te voeren, volgens Van Lieshout. Wat wordt uit handen gegeven? Wat wordt in huis gehouden? Hoe wordt er sturing gegeven? Hoe gaat de gemeente controle uitoefenen?

Wij hebben deze ontwikkeling al waargenomen bij de verschillende gemeenten. Drie van hen werken al samen in de uitvoering van het armoedebeleid met het Werkplein. Daar zien we al de sporen van de spanning tussen gemeentelijke autonomie en uitvoering op een groter regionaal niveau.

Dit geldt ook voor het integraal beleid, de verdere aansluiting met aangrenzende beleidsvelden. In de gemeentelijke rapportages hebben we vastgesteld dat er nog maar weinig aansluiting is tussen het armoedebeleid en de aangrenzende beleidsvelden. De ontwikkelingen in het sociaal domein hebben er nog niet toe geleid dat het armoedebeleid daar als samenhangend onderdeel in staat. Op termijn is het, volgens Van Lieshout aannemelijk dat het sociaal beleid en economisch beleid naar elkaar toe groeien. Daarmee zal beleid op een bovengemeentelijk niveau steeds urgenter worden.

Bijlage 1

Kengetallen en typologie Drimmelen

In de volgende tabellen wordt een overzicht gegeven van economische kengetallen van de vier onderzochte gemeenten, de bevolkingsopbouw, huishoudens, het aantal werkzame personen in verschillende sectoren, participatiegraad en het aantal uitkeringen. Deze gegevens worden gebruikt om de economische context te duiden en de armoedecijfers in de gemeente te duiden.

Typologie Drimmelen

Drimmelen is een kleine plattelandsgemeente met relatief veel ouderen en tweepersoonshuishoudens. In vergelijking met de andere gemeenten is landbouw hier een belangrijke sector. Het werkloosheidspercentage is relatief laag, maar is in de periode 2011-2015 wel aanzienlijk toegenomen. Er zijn relatief weinig mensen met een laag inkomen en bijstandsgerechtigden. Er zijn veel AOW-gerechtigden.

Tabel 8. Bevolkingsopbouw gemeente Drimmelen van 2011 tot 2015. Bron: CBS

	2011	2012	2013	2014	2015	Trend
< 10 jaar	2.710	2.680	2.572	2.535	2.504	-8%
10 tot 20 jaar	3.316	3.330	3.341	3.273	3.219	-3%
20 tot 30 jaar	2.349	2.432	2.491	2.564	2.609	11%
30 tot 40 jaar	2.903	2.791	2.727	2.606	2.595	-11%
40 tot 50 jaar	4.413	4.367	4.277	4.164	4.026	-9%
50 tot 60 jaar	4.246	4.272	4.355	4.381	4.371	3%
60 tot 70 jaar	3.676	3.805	3.842	3.932	3.986	8%
70 tot 80 jaar	1.903	1.984	2.064	2.138	2.273	19%
80 tot 90 jaar	853	875	920	955	976	14%
90 jaar of ouder	108	128	148	147	144	33%
Totaal	26.477	26.664	26.737	26.695	26.703	1%

Tabel 9. Opbouw huishoudens gemeente Drimmelen van 2011 tot 2015. Bron CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Eenpersoonshuishoudens	2.546	2.638	2.736	2.760	2.852	12%
Huishoudens zonder kinderen	3.888	3.957	4.033	4.069	4.109	6%
Huishoudens met kinderen	4.241	4.243	4.194	4.161	4.128	-3%
Overige huishoudens	27	34	33	31	31	15%
Totaal	10.675	10.838	10.963	10.990	11.089	4%

Tabel 10. Werkzame personen per sector. Bron: Werkgelegenheidsonderzoek regio West-Brabant 2015).

	2011	2012	2013	2014	2015	trend	Aandeel sector in 2015
Landbouw	1.161	1.003	933	935	976	-16%	11,3%
Industrie	641	548	528	490	470	-27%	5,4%
Bouw	710	700	686	669	739	4%	8,5%
Handel	1.826	1.822	1.767	1.826	1.865	2%	21,5%
Vervoer	649	632	498	502	548	-16%	6,3%
Horeca	372	367	338	297	305	-18%	3,5%
ICT	126	129	119	117	131	4%	1,5%
Fin Instellingen	88	91	52	50	41	-53%	0,5%
Zakelijke dvl	858	884	913	856	885	3%	10,2%
Overheid	183	183	191	164	168	-8%	1,9%
Onderwijs	275	285	311	311	298	8%	3,4%
Zorg	1.592	1.625	1.623	1.601	1.661	4%	19,2%
Overige dvl	345	353	366	349	354	3%	4,1%
Uitzendkrachten	278	223	197	207	226	-19%	2,6%
Totaal	9.104	8.845	8.522	8.374	8.667	-5%	100,0%

Tabel 11. Participatie: omvang beroepsbevolking, percentage werklozen en netto arbeidsparticipatie. Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Beroepsbevolking	14.000	15.000	15.000	14.000	14.000	0%
Werkloosheidspercentage	3,6%	3,9%	5,5%	5,9%	5,5%	53%
Netto arbeidsparticipatie	68,1%	68%,8	67,9%	66,7%	67,0%	-2%

Tabel 12. Uitkeringen. Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend	
110% van het sociaal minimum	600	600	700				
WW-uitkering		380	430	530	650	690	82%
Bijstandsuitkering		130	120	140	150	150	15%
AOW-uitkering		4.425	4.690	4.926	5.158	5.360	21%

Kengetallen en typologie Moerdijk

Typologie Moerdijk

Moerdijk is ook een kleinere plattelandsgemeente. De gemeente is uitgestrekt en bestaat uit meerdere kernen. Er zijn relatief veel personen van 40 tot 70 jaar oud en relatief gezien veel tweepersoonshuishoudens. Industrie is een belangrijke economische sector die een kwart van de arbeidsplaatsen in de gemeente levert. Eén op de vier arbeidsplaatsen in Moerdijk is in de industrie. De gemeente kent een relatief laag aantal arme huishoudens en heeft een relatief lage werkloosheid.

Tabel 13. Bevolkingsopbouw gemeente Moerdijk van 2011 tot 2015. Bron: CBS

	2011	2012	2013	2014	2015	
Jonger dan 10 jaar	4.102	4.029	3.925	3.830	3.799	-7%
10 tot 20 jaar	4.390	4.384	4.392	4.432	4.444	1%
20 tot 30 jaar	3.379	3.424	3.477	3.558	3.552	5%
30 tot 40 jaar	4.305	4.133	3.994	3.856	3.790	-12%
40 tot 50 jaar	6.193	6.126	6.133	5.991	5.858	-5%
50 tot 60 jaar	5.352	5.380	5.414	5.555	5.639	5%
60 tot 70 jaar	4.816	4.934	5.057	5.059	5.091	6%
70 tot 80 jaar	2.590	2.649	2.732	2.885	3.038	17%
80 tot 90 jaar	1.233	1.274	1.290	1.334	1.367	11%
90 jaar of ouder	187	189	211	229	238	27%
Totaal	36.547	36.522	36.625	36.729	36.816	1%

Tabel 14. Opbouw huishoudens gemeente Moerdijk. Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Eénpersoonshuishoudens	3.952	4.052	4.275	4.217	4.434	12%
Huishoudens zonder kinderen	5.458	5.458	5.515	5.507	5.556	2%
Huishoudens met kinderen	5.786	5.781	5.742	5.781	5.748	-1%
Overige huishoudens	58	62	64	63	61	5%
Totaal	15.196	15.291	15.532	15.505	15.738	4%

Tabel 15. Werkzame personen per sector. Bron: Werkgelegenheidsonderzoek regio West-Brabant 2015).

	2011	2012	2013	2014	2015	trend	aandeel 2015
Landbouw	902	931	881	889	896	-1%	4,3%
Industrie	5.375	5.402	5.400	5.408	5.409	1%	25,9%
Bouw	1.218	1.096	1.058	1.023	1.116	-8%	5,4%
Handel	4.337	4.381	4.259	4.216	4.018	-7%	19,3%
Vervoer	2.646	2.504	2.410	2.433	2.478	-6%	11,9%
Horeca	622	620	578	588	637	2%	3,1%
ICT	139	140	148	155	167	20%	0,8%
Fin Instellingen	219	88	101	97	125	-43%	0,6%

Zakelijke dienstverlening	2.038	1.772	1.773	1.776	1.837	-10%	8,8%
Overheid	331	323	321	313	307	-7%	1,5%
Onderwijs	544	559	574	598	602	11%	2,9%
Zorg	1.650	1.524	1.494	1.633	1.581	-4%	7,6%
Overige dienstverlening	505	525	518	516	508	1%	2,4%
Uitzendkrachten	1.348	1.185	992	975	1.164	-14%	5,6%
Totaal	21.874	21.050	20.507	20.620	20.845	-5%	100,0%

Tabel 16. Participatie: omvang beroepsbevolking, percentage werklozen en netto arbeidsparticipatie. Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Beroepsbevolking (*1.000)	19.000	20.000	20.000	20.000	20.000	5%
Werkloosheidspercentage	3,7%	4,6%	5,6%	6,0%	5,6%	51%
Netto arbeidsparticipatie	68,3%	67,6%	67,8%	68,0%	67,2%	-2%

Tabel 17. Uitkeringen. Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Aantal huishoudens met inkomen van 110% van het sociaal minimum	1.100	1.100	1.100			
WW-uitkering	540	580	680	920	990	83%
Bijstandsuitkering	280	320	330	380	410	46%
AOW-uitkering	5.989	6.314	6.643	6.981	7.237	21%

Kengetallen en typologie Etten-Leur

Typologie Etten-Leur

Etten-Leur is een middelgrote stedelijke gemeente bestaande uit één kern. Vergeleken met Drimmelen en Moerdijk is de populatie iets jonger en zijn er naar verhouding meer éénpersoonshuishoudens. Industrie is een belangrijke sector voor Etten-Leur, ongeveer 1 op de 5 arbeidsplaatsen in de gemeente is in deze sector. Etten-Leur kent relatief weinig armoede, die in de periode 2011-2013 niet aanzienlijk gegroeid is.

Tabel 18. Bevolkingsopbouw gemeente Etten-Leur van 2011 tot 2015. Bron: CBS

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Jonger dan 10 jaar	4.980	4.982	4.952	4.855	4.807	-3%
10 tot 20 jaar	4.951	4.941	4.917	4.961	4.978	1%
20 tot 30 jaar	4.458	4.426	4.506	4.470	4.471	0%
30 tot 40 jaar	5.654	5.536	5.399	5.274	5.174	-8%
40 tot 50 jaar	6.668	6.653	6.628	6.558	6.472	-3%
50 tot 60 jaar	5.829	5.920	5.988	6.051	6.145	5%
60 tot 70 jaar	5.089	5.230	5.375	5.502	5.568	9%
70 tot 80 jaar	2.861	2.951	3.024	3.154	3.280	15%
80 tot 90 jaar	1.157	1.245	1.302	1.332	1.384	20%
90 jaar of ouder	153	164	183	200	224	46%
Totaal	41.800	42.048	42.274	42.357	42.503	2%

Tabel 19. Opbouw huishoudens gemeente Etten-Leur van 2011 tot 2015. Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Eénpersoonshuishoudens	4.956	5.078	5.183	5.027	5.132	4%
Huishoudens zonder kinderen	5.811	5.779	5.857	5.868	5.895	1%
Huishoudens met kinderen	6.801	6.855	6.880	6.870	6.885	1%
Overige huishoudens	82	77	84	73	68	-17%
Totaal	17.568	17.712	17.920	17.765	17.912	2%

Tabel 20. Werkzame personen per sector. Bron: Werkgelegenheidsonderzoek regio West-Brabant 2015).

	2011	2012	2013	2014	2015	trend	aandeel van sector in 2015
Landbouw	730	676	677	694	669	-8%	3,3%
Industrie	4688	4430	4470	4405	4409	-6%	21,4%
Bouw	1009	956	892	838	977	-3%	4,8%
Handel	3841	3767	3678	3697	3550	-8%	17,3%
Vervoer	1042	997	1003	1014	1091	5%	5,3%

Horeca	611	582	547	520	587	-4%	2,9%
ICT	384	422	429	530	589	53%	2,9%
Fin Instellingen	141	207	205	180	140	-1%	0,7%
Zakelijke dienstverlening	2719	2723	2656	2817	2742	1%	13,3%
Overheid	373	361	368	353	348	-7%	1,7%
Onderwijs	930	902	925	898	874	-6%	4,2%
Zorg	2910	3045	3053	3141	3068	5%	14,9%
Overige dienstverlening	780	764	751	794	771	-1%	3,7%
Uitzendkrachten	916	888	880	807	750	-18%	3,6%
Totaal	21074	20720	20534	20688	20565	-2%	100,0%

Tabel 21. Participatie: omvang beroepsbevolking, percentage werklozen en netto arbeidsparticipatie. Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Beroepsbevolking	23.000	23.000	23.000	23.000	23.000	0%
Werkloosheidspercentage	4,6%	5,4%	6,8%	6,9%	6,1%	33%
Netto arbeidsparticipatie	68,8%	68,0%	67,0%	66,7%	67,8%	-1%

Tabel 22. Aantal uitkeringen. Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Aantal huishoudens met inkomen van 110% van het sociaal minimum	1.500	1.500	1.500			
WW-uitkering	840	860	1.030	1.310	1.310	56%
Bijstandsuitkering	560	530	560	620	670	20%
AOW-uitkering	6.295	6.676	7.038	7.358	7.670	22%

Kengetallen en typologie Roosendaal

Typologie Roosendaal

Roosendaal is ook een stadsgemeente en qua bevolkingsomvang de grootste van de vier onderzochte gemeenten. De gemeente kent van de onderzochte gemeente de meeste armoede. Deze ligt boven het gemiddelde van Noord-Brabant, maar wel onder het landelijk gemiddelde. Roosendaal kent naar verhouding de meeste bijstandsgerechtigden.

De gemeente heeft veel eenpersoonshuishoudens. Roosendaal kent vergeleken met de andere gemeenten een relatief grote zorgsector en zakelijke dienstverleningssector.

Tabel 23. Bevolkingsopbouw gemeente Roosendaal van 2011 tot 2015. Bron: CBS

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Jonger dan 10 jaar	8.337	8.221	8.089	7.970	7.824	-6%
10 tot 20 jaar	9.319	9.242	9.148	9.082	8.956	-4%
20 tot 30 jaar	8.488	8.477	8.476	8.458	8.481	0%
30 tot 40 jaar	9.271	8.978	8.574	8.489	8.428	-9%
40 tot 50 jaar	12.336	12.177	12.061	11.714	11.401	-8%
50 tot 60 jaar	10.972	11.104	11.212	11.401	11.518	5%
60 tot 70 jaar	9.465	9.719	9.942	10.038	10.181	8%
70 tot 80 jaar	5.964	6.053	6.100	6.301	6.444	8%
80 tot 90 jaar	2.959	2.983	3.046	3.060	3.104	5%
90 jaar of ouder	430	472	507	514	537	25%
Totaal	77.541	77.426	77.155	77.027	76.874	-1%

Tabel 24. Opbouw huishoudens gemeente Roosendaal van 2011 tot 2015. Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Eénpersoonshuishoudens	10.900	11.110	11.230	11.153	11.464	5%
Huishoudens zonder kinderen	11.013	11.002	10.951	10.973	10.908	-1%
Huishoudens met kinderen	11.994	11.925	11.861	11.800	11.764	-2%
Overige huishoudens		192	194	185	161	-16%
Totaal	33.907	34.037	34.042	33.926	34.136	1%

Tabel 25. Werkzame personen per sector. Bron: Werkgelegenheidsonderzoek regio West-Brabant 2015).

	2011	2012	2013	2014	2015	trend	Aandeel sector in 2015
Landbouw	777	697	674	703	759	-2%	2,0%
Industrie	4.744	4.622	4.685	4.446	4.682	-1%	12,5%
Bouw	1.935	1.730	1.526	1.439	1.525	-21%	4,1%
Handel	6.488	6.573	6.439	6.461	6.538	1%	17,4%
Vervoer	2.887	2.626	2.984	2.982	3.023	5%	8,1%
Horeca	1.371	1.326	1.298	1.318	1.347	-2%	3,6%

ICT	419	413	431	446	418	0%	1,1%
Fin Instellingen	576	555	574	584	558	-3%	1,5%
Zakelijke dienstverlening	6.335	6.016	5.567	5.487	5.682	-10%	15,1%
Overheid	1.948	1.917	1.737	1.656	1.542	-21%	4,1%
Onderwijs	2.070	2.013	2.062	2.026	2.231	8%	5,9%
Zorg	8.387	8.784	8.823	8.337	6.942	-17%	18,5%
Overige dienstverlening	1.393	1.282	1.229	1.289	1.259	-10%	3,4%
Uitzendkrachten	1.492	1.190	1.103	1.138	1.043	-30%	2,8%
Totaal	40.822	39.744	39.132	38.312	37.549	-8%	100,0%

Tabel 26. Participatie: omvang beroepsbevolking, percentage werklozen en netto arbeidsparticipatie.
Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Beroepsbevolking	40.000	40.000	40.000	39.000	39.000	-3%
Werkloosheidspercentage	5,0%	5,9%	7,1%	7,7%	6,8%	36%
Netto arbeidsparticipatie	65,1%	64,9%	63,9%	63,1%	63,6%	-2%

Tabel 27. Aantal uitkeringen. Bron: CBS.

	2011	2012	2013	2014	2015	trend
Aantal huishoudens met inkomen van 110% van het sociaal minimum	3.500	3.600	3.700			
WW-uitkering	1.490	1.470	1.800	2.310	2.410	62%
Bijstandsuitkering	1.320	1.410	1.570	1.690	1.740	32%
AOW-uitkering	13.394	13.873	14.344	14.754	15.133	13%